

De Blijde Intrede van Prins Filips in Brugge in 1549.

Luc Devliegher

Na zijn terugkeer uit Duitsland, waar hij in de veldslag bij Mühlberg (24 april 1547) keurvorst Johann Friedrich van Saksen had overwonnen en gevangen genomen, liet de door jicht geplaagde Karel V zijn zoon Filips, die toen regent van Spanje was, naar de Nederlanden overkomen om hem als toekomstig vorst aan zijn onderdanen voor te stellen. Het verhaal van de reis die twee jaar en negen maanden duurde, werd uitvoerig beschreven door Juan Cristobal Calvete de Estrella die leraar Latijn en Grieks van prins Filips was geweest. Het boek werd in 1552 in Antwerpen gedrukt (¹, zie bijlage 1). Het is het verslag van een ooggetuige die o.m. in detail de feestelijke Blijde Intochten van de prins beschrijft.

Een kleiner en minder officieel verslag werd geschreven door Vicente Alvarez "sumiller de panaderia" (verantwoordelijke voor de bakkerij) aan het hof van prins Filips. Alvarez had meer oog voor gewone, kleine gebeurtenissen en voor het eigene van de volkeren en de landen die men bezocht².

Op 2 oktober 1548 vertrok Filips uit Valladolid en kwam na een maan-

- 1 JUAN CHRISTOVAL CALVETE DE ESTRELLA, *El felicissimo viaie d'el muy alto y muy poderoso principe Don Phelippe, hijo d'el Emperador Don Carlos Quinto Maximo, desde España à sus tierras dela baxa Alemaña : con la descripción de todos los Estados de Brabante y Flandes* (Antwerpen 1552). Cfr. C. GOMEZ-CENTURION JIMENEZ, *El felicissimo viaje del principe don Felipe 1548-1551*, in : *Catalogus Felipe II. Un monarca y su época*, la monarquía Hispánica, p. 81-95 (Monasterio de El Escorial, 1998). In 1873-1885 publiceerde J. PETIT een Franse vertaling, *Le très heureux voyage fait par très-haut et très-puissant seigneur prince Philippe* die op veel plaatsen nogal vrij is vertaald en soms ook onnauwkeurig is.
- 2 VICENTE ALVAREZ, *Relacion del camino y bué viaje que hizo el Principe de España, Don Phelipe, nuestro señor, año del nascimiento de nuestro Salvador, y Redemptor Jesu Christo de 1548 años : que passo de España en Italia, y fue por Alemania hasta Flandres dode su padre el Emperador y Rey don Carlos, nuestro señor estaua en la villa de Bruselas, 1551* [Medina del Campo]. Een Franse vertaling door M.-T. DOVILLEE, *Relation du beau voyage que fit aux Pays-Bas, en 1548, le prince Philippe d'Espagne, Notre Seigneur...*, verscheen in 1964 in Brussel. Over de ontvangst te Brugge schrijft Alvarez : *Otra dia a veynte y uno, partio su Alteza de aquel castillo [Maldegem], y fue a comer a otro y durmio en Brujas, que son quatro leguas, aquella es una muy buena y grande villa y de gente rica, porque esta enella todo el trato delas lanas que van a Flandes, y tiene muy buen asiento, y casas, y calles hizieron muy buen recebimiento, y de muchos y galanos arcos triumphales. Estuuu su Alteza en Brujas quatro dias y partio de alli a veynte y seys de julio, y fue a dormir a un castillo del Duque de Cleves que se llama Vitandal [Wijnendale].*

denlange reis via de Middellandse zee, Noord-Italië en Duitsland in de Nederlanden aan. Op 1 april 1549 was hij te Brussel waar hij in het paleis op de Koudenberg zijn vader ontmoette. Daarbij waren ook aanwezig twee zusters van zijn vader, nl. Maria (1505-1558), regentes der Nederlanden en weduwe van Lodewijk II (+1526), koning van Hongarije, en Leonora (1498-1558), weduwe van Frans I (+1547), koning van Frankrijk. Filips verbleef te Brussel. Hij leerde er de staatszaken en de hoofdrolspelers kennen en nam deel aan vele feesten, toernooien en jachtpartijen. Begin juli werd Filips in Leuven en in Brussel plechtig ontvangen als toekomstige hertog van Brabant.

Als toekomstige graaf van Vlaanderen werd hij ook daar verwacht om er te zweren de tradities en de wetten van het land te eerbiedigen en de belofte van trouw van de onderdanen in ontvangst te nemen. Nadat afgevaardigden van het Brugse Vrije en de stad Brugge in de loop van de maand mei naar Brussel waren gegaan om de keizer en zijn zoon naar Brugge uit te nodigen³, moest de plechtige intrede van Filips als toekomstige vorst worden voorbereid. De plechtigheid van de eedaflegging in de stad en in het Brugse Vrije, de openbare versiering, de plaats en het uitzicht van de triomfbogen, de onderwerpen op de toneelpodia, de teksten op de erepoorten : het waren zaken die men op korte tijd moest oplossen.

De straten die het prinselijk gevolg, samen met de lokale overheden, zou doorlopen tussen de Kruispoort en het Prinsenhof, werden aangekleed met "reesen", een doorlopende versiering bestaande uit in de grond geplaatste palen die bovenaan door horizontale balken werden verbonden ; op de palen stonden wassen toortsen op tinnen platen. Met het aan de "reesen" aanbrengen van wapenschilden, van specifieke ornamenten of van een beschildering gaven het Brugse Vrije, de stad en de Spaanse kooplieden een eigen accent aan dit gedeelte van de "reesen" waarvoor ze zelf instonden.

Het Brugse Vrije deed voor zijn "ingangspoort" en triomfboog op de Markt een beroep op de jonge schilder Pieter Pourbus (1523/24-1584)⁴, schoonzoon van Lanceloot Blondeel (1498-1561) die zelf instond voor de stedelijke triomfbogen en bij wie Pourbus waarschijnlijk zijn inspiratie of zelfs zijn ontwerp heeft gehaald. Nadat

3 Op 29 mei ging een afvaardiging van de stad Brugge naar Brussel naar Karel V omme te congratuleerene de compste vanden prince van Spaengen in dese Nederlanden ende supplierene dat zijnder hoocheijt ghelieven zoude te commen visiteren zijne goede ghetrauwe dienaeren ende toecomende ondersaeten binnen den lande van Vlaendren., Brugge, Stadsarchief, *Stadsrekening 1548-1549*, F° 69-69v.

4 Zie voor Pourbus : P. HUVENNE, *Pieter Pourbus, meester-schilder, 1524-1584*, Brussel 1984 (i.v.m. 1549, p. 25-27).

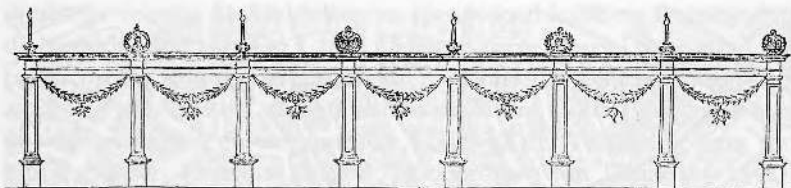
Figuur 1 : De weg van prins Filips' Blijde Inkomst, vanaf de Kruispoort tot aan het Prinsenhof (op een kopie uit 1735 van A. Sanderus' stadsplan, 1641)

Pourbus op 20 juni twee kannen wijn had gekregen van het Vrije⁵, vergaderden de vier burgemeesters op 23 juni met *eenen schildere ende hem bestedech te makene ende schilderen een tanneel up de marct van Bruggehe jeghens der blijder incompste van minen heere den prince van Spaengen....*⁶. Onder *tanneel* (toneel), *tooch ofte staidge* die Pourbus beschilderde⁷, *staedge wesende met drie tooghen*, die de timmerman Stevin de Meestre optrok aan de steger van de Sint-Joriskapel van de Sint-Kristoffelkerk op de noordkant van de Markt⁸ moet wel de hele triomfboog worden verstaan en niet enkel het brede toneelpodium boven de drie gelijkvloerse doorgangen ; het togen of tonen van levende beelden was

5 *Van twee ghelijcke kannen wijns ten voornoemden daghe [20 juni] ghepresenteert meestre Pietre Pourbus schildre, comt 2 lb. 8 sch.* Brugge, Rijksarchief, *Brugse Vrije*, reg. 288 (rek. 1548-1549), f° 134. Op die dag bekomen o.a. ook de twee rederijkers Stevin vander Gheenste en Pieter vander Helst ieder twee kannen wijn.

6 Brugge, Rijksarchief, *Brugse Vrije*, reg. 288 (rek. 1548-1549), f° 53-53v.

7 Zie noot 9.

Figuur 2 : Blijde inkomst van Prins Filips te Antwerpen, 1549, straatversiering tussen de Keizerspoort en de Sint-Michielsabdij. Een gelijkaardige versiering wordt te Brugge “reesen” genoemd en door Calvete omschreven als bogen, vierzijdige bogen, bogen met toortsen (los arcos, los arcos cuadrados, los arcos de las hachas). C. Grapheus, o.c.

inderdaad het belangrijkste en nog traditionele onderdeel van de triomfboog voor de toeschouwers. Pourbus beschilderde de triomfboog binnen en buiten met personages en *antignaignen*⁹. Tot de eerste reeks behoorden o.a. de door Calvete de Estrella vernoemde nymfen en saters, tot de tweede o.m. de door hem vermelde bloemenguirlandes (Calvete de Estrella, o.c., 117v).

Voor de onderwerpen die het Vrije op het toneelpodium liet uitbeelden deed het een beroep op de rederijkers Stevin vander Gheenste en Eduard de Dene die het concept zijn definitieve vorm gaf¹⁰. Voor de Latijnse opschriften wendde men zich tot de kapelaan van *mejonc-vrouw van Axele*¹¹. P. Pourbus werd ook nog betaald voor *tsnijden van den antignaignen cieraigen* en leverde ook nog allerlei benodigdheden

8 Brugge, Rijksarchief, *Brugse Vrije*, reg. 288 (rek. 1548-1549), f° 180. Hij werd ook voor bijkomend werk betaald, o.m. voor houten bordes of panelen waarop de Latijnse opschriften werden geschilderd: *...van ghemaect thebbene de reesen rontomme de voornoomde staedgen, ende noch vier dobbele cruusreesen vooren anden voornoomden tooch. Item eenen weech ghemaect van achtre lanx de drie tooghen omme vrij te gane vanden eenen totten andren ende voorts diverse barden ghemaect ende ghesneden dienende omme de epitaphien ofte metren vanden rethorisiens inne te stellene... Ibid., f° 180-180v.*

Op 29 juli was er een vergadering van de vier burgemeesters met de ontvanger en de griffier om de rekeningen te overzien *vanden schildere, timmerman, rethorisiene ende andre wercklieden die bezich gheweist hebben anden tooch van slandtswoeghe ghestelt up de marcl van Brugge ende ooc vanden reesen totten houcke vander Vlamingstrate jehens der blijder incompste van mijnen heere den prince van Spaengnen... Brugge, Rijksarchief, Brugse Vrije, reg. 288 (rek. 1548-1549), f° 56v.*

9 *Betaelt Pieter Pourbus schildre over den werke van schilderij bij hem ghedaen ende ghelevert zo van personaignen, antignaignen ende andersins van buuten ende ooc van binnen anden voornoemden tooch ofte staidge naerden heesch vanden werke daerof hem instructie van als ghegeven was bij ordonnantie dertich ponden grooten Vlaams, 360 lb.*

Betaelt Pieter Pourbus schildere voor tscilderen vanden reesen staende lanx duere an beeden zijden upde marcl voorbij den soppere metgaders van twee pilaren der frise ende den molueren van dien, boven den werken bij hem hiervoor ghelevert bij ordonnantie, 128 lb. Brugge, Rijksarchief, *Brugse Vrije*, reg. 288 (rek. 1548-1549), f° 180, 181.

10 *Item me Stevin vander Gheenste priestre rethorisien die in teerste de materie gaf vanden voornoomden tooch, voor diverse occupatien, 20 sch. gr.* Item Eduardaert de Dene, ooc rethori-

(klederen, kwasten, papier, lijnwaad, kronen, ringen, juwelen, vijf scepters, zes kussens, zestig tentevelen, enz.) voor de personages die op 21 en 22 juli als levende beelden een zg. *tableau vivant* op het toneelpodium uitbeeldden¹².

Daarnaast maakte het Vrije aan de inkom van de Markt – tegen de Vlamingstraat – een uitzonderlijke “ingangspoort” met twee hoge, door een architraaf verbonden zuilen met erop het beeld van een wildeman en wildevrouw (schildhouders van het wapen van het Brugse Vrije). Ook hier deed Pourbus het schilderwerk en leverde daarenboven veertien boksvellen om de beelden van de wildeman en –vrouw te bekleden¹³.

De stad Brugge liet drie triomfbogen bouwen naar ontwerp van Lancelot Blondeel die reeds in 1520, samen met de schilder Willem Cornu, de twaalf stedelijke “stagen” voor de Blijde Intocht van Karel V had ontworpen. De eerste triomfboog stond in de Langestraat, de tweede in de Hoogstraat, de derde aan de ingang van het Prinsenhof. Blondeel zelf diende op de aanbesteding (4 juli) van het schilderwerk van de triomfbogen de laagste prijs in. Het stadsbestuur gaf aan de andere schilders die aan de aanbesteding hadden meegedaan, opdracht om *ten gracelicken prijse* mee te helpen met Blondeel en vlug te werken om binnen 10 of 12 dagen met het werk klaar te zijn. Op de triomfbogen stond het keizerlijke wapen met de arend in het midden; dat van Filips rechts en dat van Vlaanderen links¹⁴.

Buiten deze vier officiële triomfbogen waren er nog drie van de

sien voor diverse parthyennen zo van teerste concept als tlaetste vanden toogh ghescreven thebbene ende ooc der descriptie vande personaigen ende habijten, tsamen 20 sch. gr. Item Pieter vander Helst tegheldeckere ooc rhetoricien van vele diversche daghen twee zo drie weken lanc gheduerende bezich gheweist thebbene mette voorseide retoricien ende de personaigen gheholpen in oordene stellen de voorseide twee daghen up den toogh, 25 sch. gr. Brugge, Rijksarchief, Brugse Vrije, reg. 288 (rek. 1548-1549), f° 182-182v.

- 11 Op 26 juli kreeg de kapelaan zes kannen wijn voor zijn werk *in tstellen ende componeren van diversche metren dienende omme den tooch van den lande ter incomste van mijnen heere den prince van Spaegnen, 7 lb. 4 sch.* Brugge, Rijksarchief, Brugse Vrije, reg. 288 (rek. 1548-1549); f° 140.
- 12 Brugge, Rijksarchief, Brugse Vrije, reg. 288 (rek. 1548-1549), f° 181. Gedurende twee nachten werden kleren en rekvisieten ondergebracht en bewaakt in de Sint-Joriskapel *mils datmen inde voorseide cappelle de bereedinghe vande tooch deede.* Ibid., f° 182.
- 13 *...voorts veertien bucxvellen omme tleeren vanden wildemans. Voort annenayen vande voor-noomde vellen, dezelve wildemans te vullene...* Brugge, Rijksarchief, Brugse Vrije, reg. 288 (rek. 1548-1549), f° 181.
- 14 J. WEALE, *Lancelot Blondeel*, in: *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, 58 (1908), p. 297; A. SCHOUTET, *Documenten in verband met de Brugse schilders uit de XVIe eeuw*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis*, 27 (1958), p. 182-184.

Spanjaarden en twee van de Biskajers, de enige vreemde "naties" die toen nog in Brugge verbleven.

Op de vier "inheemse" triomfbogen speelden de toneelpodia met de levende beelden de belangrijke rol die ze ook in het verleden bij dergelijke gelegenheden hadden gespeeld.

Op de drie triomfbogen van de stad Brugge werd het spel van de figuranten ondersteund door geschilderde voorstellingen op de toneelscene (Brugge 1 = meisjes in Chaldeeuwse klederdracht, kamelen ; Brugge 2 = twee paarden van de faraowagen ; Brugge 3 = de berg Modin).

Opvallend zijn de vele beeldnissen rondom het toneel die ook voorkomen op de antieke triomfbogen. Bij de vijf triomfbogen uit Spanje-Biskaje kwamen maar bij de tweede Spaanse erepoort enkele levende beelden voor. Beeldnissen worden niet vermeld.

Weliswaar zijn van de negen constructies die te Brugge te zien en te bewonderen waren, geen afbeeldingen bekend, maar uit de beschrijving van J. Calvete de Estrella en uit de prenten van de zeer verwante triomfbogen te Antwerpen en te Gent blijkt duidelijk de antieke inspiratie¹⁵. J. Calvete de Estrella (p. 100) schrijft dat de vijf Gentse triomfbogen buitengewoon waren en *muy ala antigua*; ze waren zo kunstig beschilderd dat ze van marmer en jaspis leken. Op de triomfbogen in de twee voornoemde steden komt in de ornamentiek (korven, grotesken, band- en rolwerk, guirlanden, hermen, enz.) de Renaissance volop tot uiting, meer in Antwerpen dan in Gent. Als men de constructies en hun versiering van de Blijde Inkomst te Brugge in 1515 vergelijkt met deze uit 1549, wordt het duidelijk welke grote evolutie

Betaelt vele ende diversche personen als temmerlieden, scilders ende andere ter cause van tmaeken, scilderen ende accoutreren van zekere archen tryumphale ghestelt up de straeten deser stede daer de voornoemde prince over duere passeerde, metsgaders van stellen, maken ende scilderen vander reese ghestelt an beeden zijden vande straeten, daer uppe ghestelt waeren groote menichte van tortsen, beghinnende vander Cruuspoorte tot an sprincenhof binnen deser stede. Voorts ooc taccoutreren vander Cruuspoorte ende de personaigen, speyllieden ende trompetters die up de voornoemde archen tryumphale stonden, metsgaders de personen die concept van dien voortstelden, conduiseerden ende daerof tlast hadden, al volghende eene particuliere rekeninghe daerof ghedaen, ghexamineert ende ghesloten in tcollege van scepenen deser stede....
Brugge, Stadsarchief, Stadsrekening 1548-1549, f° 113v.

- 15 De triomfbogen te Antwerpen zijn afgebeeld in C. GRAPHEUS, *De seer wonderlijcke schoone Triumphelijcke Incomst, van den hooghogenden Prince Philips...* In de stad van Antwerpen, Anno M.CCC.CC.XLIX. (Antwerpen 1550), evenals in de Latijnse en Franse uitgave. Uiteraard treft men ze in beeld en beschrijving aan bij W. KUYPER, *The triumphant entry of renaissance architecture into the Netherlands. The Joyeuse Entrée of Philip of Spain into Antwerp in 1549. Renaissance and Mannerist Architecture in the Low Countries from 1530 to 1630* (Alphen aan de Rijn 1994). Enkele erepoorten zijn o.m. afgebeeld in I. VON ROEDER-BAUMBACH en H. EVERS, *Versieringen bij Blijde Inkomsten gebruikt in de Zuidelijke Nederlanden gedurende de 16e en 17e eeuw* (Antwerpen 1943), in A. CORBET, *Pieter Coecke van Aelst* (Antwerpen 1950), in E.

de kunst in onze gewesten in die periode heeft doorgemaakt. Nieuwe invloeden hebben zich bij de reeds aanwezige gevoegd. Zo kon men bijv. de klassieke bouwkunst beter leren kennen uit de door Pieter Coecke van Aelst uitgegeven vertalingen (1539 e.v.) van Serlio's architectuurboeken.¹⁶

De stad Brugge heeft de Blijde Inkomst aangegrepen om op de toneelpodia bijbelse onderwerpen uit te beelden die betrekking hadden op de overdracht van het leiderschap van vader op zoon (Abraham en Isaac, Mathathias en Judas) waarbij zowel het vertrouwen in de prins als de hoop op economische herleving werden uitgesproken.

Ook de triomfboog van het Vrije bevatte een boodschap: het loofde de monarchie die vrede en geluk brengt. De Spanjaarden roemden hun koningen die zich in de gunst van God mogen verheugen. Eén toneel verwees – met het voorbeeld van Trajanus' opvolging door Hadrianus – naar de antieke oudheid. De Biskajers stelden hun traditie van zeevarend volk in het licht.

Men kan zich de vraag stellen of de gewone Bruggeling veel zal hebben begrepen van wat op de toneelpodia en in de beeldnissen werd getoond, evenals de diepere achtergrond ervan. Daarenboven waren de teksten en opschriften uitsluitend in het Latijn, in tegenstelling tot bv. Gent waar naast Latijn, ook Nederlands, Grieks en Hebreeuws voorkwamen. Voor de meesten zal *verstaan* een zorg zijn geweest. Wat telde waren de levende beelden van het stille toneel en de nieuwe en kleurige architectuur, beschilderd met allerhande vreemde figuren en ornamenten, die men al wandelend langs de met toortsen verlichte straten kon bewonderen. Zo zal het vreemde zeespektakel van de tweede triomfboog van de Biskajers meer tot de verbeelding van de toeschouwers hebben gesproken dan de brave bijbelse taferelen.

ROOBAERT, *De seer wonderlijcke schoone triumphelijcke incompst van den hooghmoeden prince Philips.... in de stadt van Antwerpen .... anno 1549*, in: Bulletin van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten, 9 (1960), p. 37-74. De vijf Gentse triomfbogen zijn afgebeeld in M. LAGEIRSE, *La joyeuse Entrée du prince héritier Philippe à Gand en 1549*, in: Standen en Landen, 18 (1959), p. 32-46. (zelfde maar verbeterde tekst in: Les fêtes de la Renaissance. II. Fêtes et cérémonies au temps de Charles Quint, p. 297-306, Parijs 1960, met afbeelding van twee triomfbogen). Beide Blijde Intochten worden ook besproken door J. JACQUOT, *Panorama des fêtes et cérémonies du règne*, in: Les fêtes de la Renaissance. II, p. 413-491.

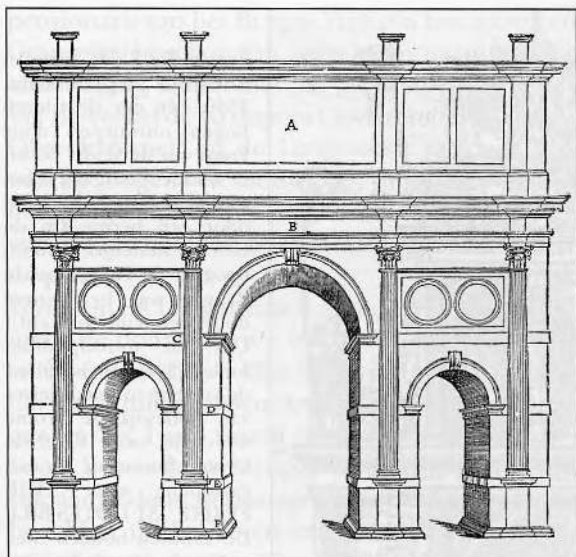
- 16 Twee jaar na de uitgave van het vierde architectuurboek (*Regole generali di architettura ... 1537*) van S. Serlio, gaf Pieter Coecke reeds een Nederlandse vertaling uit (*Generale reglen der architecturen op de vyve manieren van edificien,...*), tien jaar later in 1549 gevolgd door een tweede uitgave. Hij vertaalde het boek ook in het Frans en gaf het uit in 1545. Het derde boek van Serlio (1540) dat o.m. talrijke antieke gebouwen afbeeldt, liet P. Coecke in 1546 in het Nederlands verschijnen (*Die aldervermaertste Antieke edificien...*) en in 1550 in het Frans.

Figuur 3 : Triomfboog van Titus Vespasianus te Rome (naar het derde boek van Serlio (1540), door P. Coecke in 1546 in het Nederlands uitgegeven, f°L).

Figuur 4 : Blijde Inkomst van prins Filips te Antwerpen, 1549. Stedelijke triomfboog aan de Hoogstraat, ontworpen door Lambert van Noort (C. Grapheus, o.c.) De 8voeten-hoge beelden van keizer Karel en prins Filips dragen de wereldbol. In de doorgang is op het gewelf God tussen sterren en wolken geschilderd en op de beide wanden Karel V en Filips (rechts: staande op de aarde, met Cybele; links: in een triomfwagen op zee, met Neptunus)

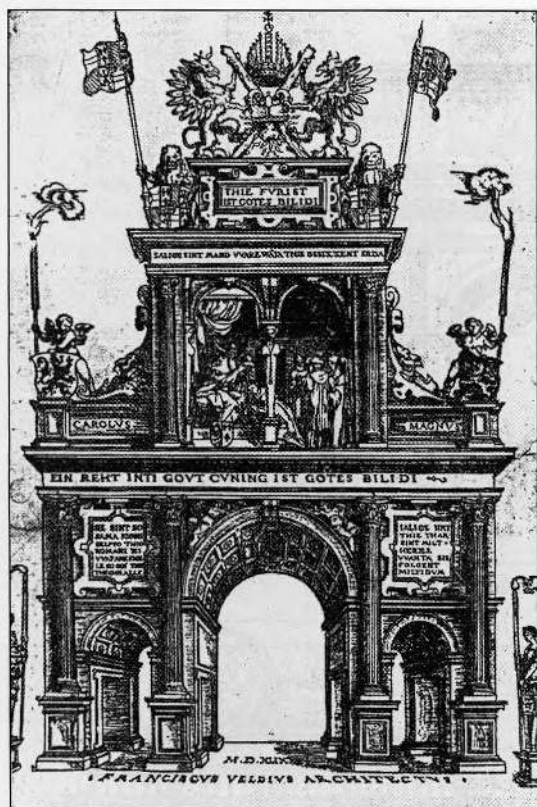

Figuur 5 : Triomfboog van Constantijn te Rome
(Serlio-Coecke, 1546, f°LVI)

Figuur 6 : Blijde Inkomst van prins Filips te Antwerpen, 1549. Triomfboog van de Engelse natie, ontworpen door Lambert van Noort (C. Grapheus, o.c.). De triomfboog is 73 voeten hoog, 58 voeten breed en 30 voeten diep; de middendoorgang is 13 voeten breed en 26 voeten hoog, de zijdoorgangen 6 voeten breed en 12 voeten hoog. Een Antwerpse voet meet 28,68 cm. Boven de zijdoorgangen zijn geschilderde voorstellingen van de Pietas en de Constantia. In de rondboognissen naast het "viercant perck" met het opschrift, staan de beelden van keizer Constantijn en zijn moeder Helena. Bovenaan, de beelden Oceanus, Britannia en twee tritonen.

Figuur 7 : Blijde Inkomst van prins Filips te Gent, 1549. Eén der vijf triomfbogen ontworpen door Frans van de Velde. Boven de middendoorgang is het toneel in twee gedeeld door een herme (in de tweede stedelijke triomfboog in de Hoogstraat te Brugge was het toneel door een zuil gedeeld). Op het toneelpodium tonen "levende beelden" de kroning tot medekeizer van Lodewijk de Vrome door zijn vader Karel de Grote. Bovenaan in een cartouche staat THIE FVRIST IST GOTES BILDI. Erboven houden twee griffoenen een St-Andrieskruis vast; erbij de Bourgondische vuurslag en de keizerszoon. De teksten op de triomfboog zijn in een soort oud-Nederlands, "en lengua Franconica antigua que es la que uso Carlo Magno" schrijft J. Calvete de Estrella in zijn reisverhaal

Na de Blijde Inkomst te Gent, vertrok het koninklijk gezelschap op 19 juli per boot, richting Brugge. Men bezocht eerst het nieuwe kanaal tussen Gent en de Schelde dat gedeeltelijk met gebruikmaking van bestaande waterlopen was gegraven, alsook de plaats in de Landdijk waar de Gentenaars een sluis wilden bouwen. Men overnachtte in het kasteel te Lovendegem. De volgende dag reisde Filips door naar Maldegem, waar hij de nacht doorbracht. 's Anderendaags, zondag 21 juli, nam hij het middagmaal in het grafelijk kasteel te Male en reisde vandaar door naar Brugge.

Op enkele kilometers vóór de stad, aan de Vossesteert te Sint-Kruis, werd hij opgewacht door de magistraat van het Brugse Vrije en van de stad Brugge, evenals door de te Brugge wonende Spanjaarden (zie bijlage 2). Na een welkomwoord in het Frans door Severijn Grijspeere,

pensionaris van het Brugse Vrije, en het antwoord van A. Perrenot de Granvelle, bisschop van Atrecht, in naam van Filips, reed de Brugse afvaardiging samen met het prinselijk gezelschap terug naar de stad. Via de versierde Kruispoort kwam men de stad binnen. Aan de Sint-Obrechtskapel¹⁷ in de Langestraat, was een verhoog opgetimmerd waarop jongens en meisjes van de Bogardenschool¹⁸ stonden en een lied zongen als de prinselijke stoet voorbijreed. Op de laken doeken waren verscheidene borden aangebracht met welkomwoorden voor de prins.

Verder in de Langestraat had de stad Brugge een eerste triomfboog – met drie doorgangen – opgericht, 60 voeten hoog, 40 voeten breed en 20 voeten diep¹⁹. Elke kant was met zes zuilen versierd, waarschijnlijk 2 x 2 zuilen tussen de middendoorgang en de beide zijdoorgangen en 2 x 1 zuil tussen elke zijdoorgang en de hoek van de triomfboog. Boven de architraaf was een toneelpodium opgebouwd waarin rijk aangeklede personages bij de aankomst van de prins scènes uitbeeldden uit het leven van Abraham, Isaac en Rebecca. Naast het toneel waren boven elke zijdoorgang nissen – twee aan elke kant – waarin vier mooie meisjes deugden, met erbij passende teksten, voorstelden. Boven het reeds vermelde toneelpodium was nog een kleiner toneel waarin een meisje zat dat Brugge verbeeldde. De twee jonge dames in de nissen naast haar, verwezen naar de hoop die de stad voor de heropleving van de handel in de jonge vorst stelde. De triomfboog was binnen en buiten beschilderd met *historias y fabulas muy a la antigua*, d.w.z. in antieke of in ouderwetse trant²⁰.

Wat verder aan de Molenbrug lagen boten in de reie waarop blaasmuziek werd gespeeld en salvo's gelost.

Aan het begin van de Hoogstraat had Brugge een tweede triomfboog opgebouwd, die aan de vorige geleek. Er waren gecanneleerde zuilen en maar één, door een middenzuil gedeeld toneel. In de ene helft speelde Abraham terug de hoofdrol samen met zijn zoon Isaac. In de andere helft waren de Egyptische farao en Jozef de bijbelse helden. In de vier nissen naast het toneel stelden meisjes ook hier de deugden voor.

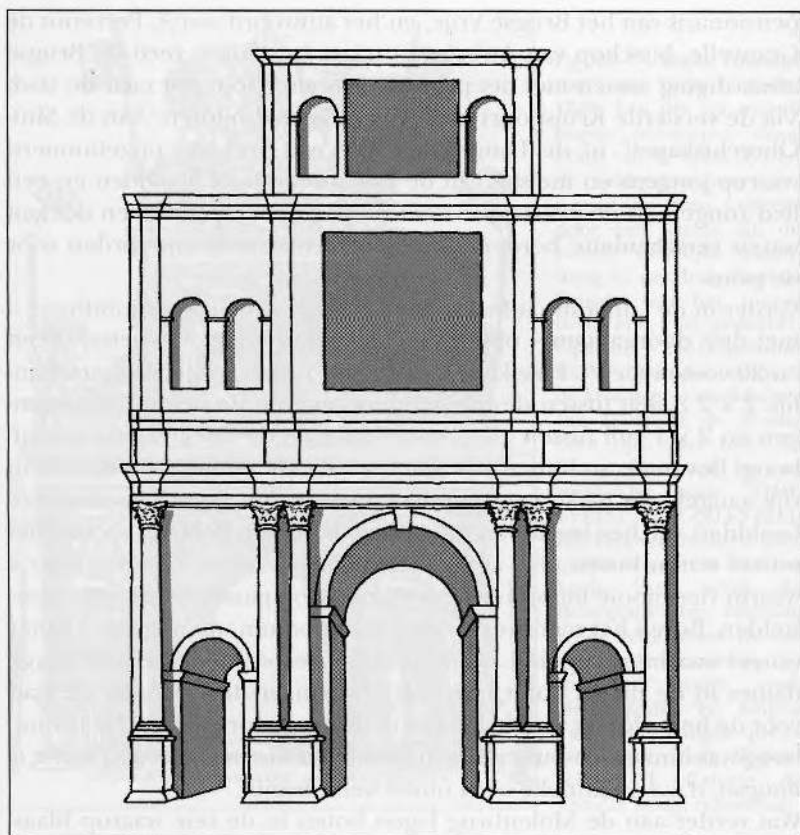
17 In de loop van de 17de eeuw werd op de plaats van het Sint-Obrechtsgodshuis het nieuwe Kartuizersklooster gebouwd.

18 Zie over deze school voor arme kinderen : A. SCHOUTEET, *Een beschrijving van de Bogardenschool te Brugge omstreeks 1555 door Zeger Van Male*, (Brugge 1960).

19 Eén Brugse voet = 27, 43 cm.

20 J. PETIT, *Le très heureux voyage....*, p. 99 vertaalt dat o.i. ten onrechte door *des fables et des histoires de l'antiquité*.

Overigens is het niet duidelijk of "al antigua" moet worden vertaald door "op antieke" of "op ouderwetse" wijze.

Figuur 8 : Vereenvoudigde reconstructie van de stedelijke triomfboog in de Langestraat te Brugge

Verder, misschien aan het grote huis De Zeven Torens of aan het begin van de Mallebergplaats stond de eerste triomfboog van de Spaanse kooplieden. Deze erepoort, die maar één doorgang had en voorzien was van vier Ionische zuilen, was beschilderd met taferelen uit de Spaanse geschiedenis. Boven de architraaf was een toneel opgebouwd waarin het beeld van een meisje stond dat Spanje verbeeldde en door vier beelden was omringd. De bijhorende opschriften gaven uiting aan gevoelens van dankbaarheid van Spanje voor zijn vorsten. Wat verder was de tweede Spaanse triomfboog opgesteld, ditmaal met drie doorgangen en zes Dorische zuilen aan de voorzijde. Boven elke zijdoorgang was een bord met de naam PHILIPPVS omgeven door kro-

nen en trofeeën. Op het toneelpodium stonden de beelden van keizer Trajanus en van zijn opvolger Hadrianus, alsmede enkele levende beelden waarvan één een kroon aanbood aan Hadrianus. Dit alles was een zinspeling op prins Filips die mettertijd zijn vader, de keizer, zou opvolgen.

Aan het einde van de Philipstockstraat hadden de Spanjaarden een derde triomfboog opgebouwd, ditmaal in Toskaanse stijl. Op het hoge toneelpodium stonden verscheidene beelden met bijhorende opschriften : God de Vader die David en Salomon zegende en Balthasar, Darius en Alexander de Grote van zich afweerde. Uiteraard een verwijzing naar de keizer en zijn zoon die door God waren uitverkoren. De triomfboog was bekroond door een wereldbol met erop de keizerlijke arend.

Op de Markt was het de beurt aan het Brugse Vrije. Aan de ingang van de Markt stonden twee hoge, door een architraaf verbonden beschilderde zuilen waarop een wildeman en wildevrouw stonden. Tussen de zuilen was een breedte van 20 voeten en de architraaf lag op 40 voeten hoogte. Aan de palen van de straatversiering waren de keizerlijke wapenschilden en de wapens van het Vrije en van de vier Leden van Vlaanderen bevestigd.

Op de noordzijde van de Markt, vóór de Sint-Joriskapel stond de triomfboog van het Brugse Vrije die versierd was met de wapenschilden van alle plaatsen van het Vrije. Er waren drie doorgangen en zes Dorische zuilen aan de voor- en achterkant. Het brede boventoneel bestond uit drie gedeelten. In het midden zat de Monarchie te midden van meisjes die deugden symboliseerden en van personen die verwezen naar het idyllische landelijke leven dat aan de vorst was te danken. Het gelukkige Brugse Vrije in beeld ! In het rechtse toneel zat de Anarchie ; erbij waren figuren die al de ellende toonden bij de afwezigheid van een vorst. In het linkertoneel zat de Poliarchie, vergezeld van personages die verwezen naar oorlog en de strijd om de macht, maar waarvan Vlaanderen – dankzij de keizer – gespaard was gebleven. De uitleg van dit alles en de hoop die men op Filips stelde, waren te lezen op de fries en op de drie tekstbanden eronder. Aan de hoeken stonden allerlei beelden.

Daarna ging men verder, rechtsaf over de Eiermarkt tot aan het begin van de Geldmunstraat waar de Biskajers een eerste triomfboog hadden opgericht. Twee zuilen omringden de ene doorgang ; op elk kapiteel stond een beeld met brandende toorts. Boven de architraaf waren twee wolven met het wapen van Biskaje geschilderd. Klaarblijkelijk had de "natie" van Biskaje haar krachten gespaard voor

hun tweede erepoort, die wat verder in de straat stond. Wegens zijn verbondenheid met de zee, had Biskaje op de voorkant een groot paneel laten schilderen met een voorstelling van de zee met haar bevolking van goden en godinnen. Calvete de Estrella vond deze triomfboog *el mejor de todos* voor wat de creativiteit en het schilderwerk betrof. Het was in elke geval een onderwerp dat een Renaissance-schilder bijzonder goed lag.

Wat verder reed men voorbij de versierde gevel van het Munthuis. Voorbij de ingang van het Prinsenhof had de stad Brugge haar derde triomfboog opgesteld, door Calvete de Estrella geroemd om zijn uitzonderlijke architectuur (in Korinthische stijl) en schilderwerk. Boven de doorgangen waren twee toneelpodia boven elkaar. In de onderste bevond Mathathias zich samen met zijn vijf zonen op de berg Modin. Aan elke zijde van het toneel waren twee nissen bevolkt met meisjes. In het boventoneel was de "minnaar van de stad" voorgesteld; aan elke kant was één nis met een meisje. De opschriften die de jonge dames in de hand hielden, bevatten lof en wensen voor Filips. Op de fries verontschuldigde men zich voor het feit dat men de onderwerpen voor de stedelijke triomfbogen uit de bijbel had gehaald. De triomfboog was bovenaan bekroond met het beeld van de zegenende Christus. Zo kreeg Filips tot besluit van zijn Blijde Intrede a.h.w. de zegen van de Allerhoogste mee.

Die avond bleven de mensen in de stad verder vieren.

's Anderendaags, maandag 22 juli, kwamen ook keizer Karel en zijn twee zusters in Brugge aan. Ook zij reden door de versierde straten waar het spektakel op de triomfbogen opnieuw werd vertoond²¹.

Op dinsdag 23 juli woonde prins Filips eerst de mis bij in de Sint-Donaaskerk. Daarna ging hij naar de Markt. Vóór het belfort en de halle had de stad Brugge een verhoog opgetimmerd dat met een baldakijn van brokaat was versierd. Daar legde prins Filips de volgende eed af. "Ego Philippus dei gratia princeps Hispaniarum, utriusque Sicilie, Jherusalem, etc. archidux Austrie, dux Burgundie, etc. comes Habsburgi et Flandrie, etc. promitto et juro quod in adventu meo et succesione huius patrie et comitatus Flandrie ero bonus et justus dominus"²².

21 De magistraat van het Vrije bleef op 22 juli in vergadering in hun Landhuis om 's anderendaags de prins te zien doene zijnen eedt als toecommende prince ende heere vanden lande van Vlaendre naer toverlijden van onsen gheduchten heere den K Ml zijnen vadre ende den zelven prince te huldeghen ende overzulcx te ontfanghene ende hem eedt te doene metten edelen notablen ende appendant wetten vanden lande vanden Vrijen, zo zij ooc den anderen dach deden. . Brugge, Rijksarchief, *Brugse Vrije*, reg. 288 (rek. 1548-1549), f° 55v-56.

22 Brugge, Stadsarchief, *Resolutieboek 1545-1552*, f° 107.

Figuur 9 : Zilveren penning (ø 27 mm) geslagen n.a.v. de Blijde Intrede van prins Filips in 1549 (Brussel, Koninklijke Bibliotheek, Penningkabinet). Voorkant. Filips, kijkend naar links. Randschrift : PHILIPVS•AVSTR•CAROLI•V•CAES•F• (handje van het muntatelier Antwerpen). Achterkant. Gekroond wapenschild van Filips, omgeven door de ketting van de Orde van het Gulden Vlies. Randschrift : COLIT•ARDVA (lamsvacht aan de ketting hangend)VIRTVS•1549.

Na de eedaflegging wierpen de wapenkoningen gouden en zilveren penningen tussen de toeschouwers zoals ze dat o.m. ook in Gent en in andere steden hadden gedaan²³. Op deze penningen die voor de inhuldiging van prins Filips werden geslagen, staat op de ene kant een afbeelding van de prins en op de andere zijde zijn wapenschild, elk vergezeld van een randschrift.

Daarna ging de prins en zijn gevolg naar het Landhuis van het Brugse Vrije op de Burg. In de Schepenkamer werd hij door de magistraat van het Vrije opgewacht. Vóór het middenste van de drie vensters die op de reie uitgeven, hadden de “tapitsiers” van de keizer een baldakijn van goudlaken geplaatst ; op de tafel lag een goudlaken kleed met een kussen van dezelfde stof en daarop een kruisbeeld.

23 Na de eedaflegging van prins Filips te Gent : .... *luego el Rey de armas comenzó à echar desde el tablado a todas partes gran cantidad de monedas de oro y plata, y lo mismo hacia el Heraldo que estava en la plaza desde su cavallo. En las monedas avia de una parte la medalla y figura d'el Príncipe al natural, y de la otra las armas Reales, con esta letra COLIT ARDVA VIRTUS*, J. CALVETE DE ESTRELLA, *o.c.*, p. 100.

In de steden waar Filips zijn intrede deed, werden goud- en zilverstukken met de beeltenis van de prins tussen de toeschouwers geworpen, in totaal ongeveer 3300 volgens een nota van A. Pinchart in : *Revue de la numismatique belge*, 3e s., t. IV, p. 305-306. A. Schouteet publiceerde een korte aantekening over de ontvangst van prins Filips, waarin o.m. melding wordt gemaakt van het werpen van goud- en zilverstukken na de eedaflegging op de Markt (*Kroniekachtige aantekeningen uit het gildeboek van de Brugse droogscheeters, 1519-1598*, in : *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 94 (1957), p. 69.

Pensionaris van Grijspeere nodigde de prins uit de eed uit de spreken volgens de formule op het hem toegereikte blad. In het Latijn beloofde Filips in de toekomst een goede en rechtvaardige vorst te zijn voor de onderdanen van het Brugse Vrije en alle privileges en wetten te eerbiedigen. Van Grijspeere richtte zich vervolgens in het Nederlands tot de magistraat met de uitnodiging trouw te zweren aan de toekomstige vorst. Daarna las griffier Jan van Damme in aller naam de eed voor²⁴.

Tijdens zijn verblijf in Brugge bracht Filips een bezoek aan Damme en Sluis²⁵. Volgens Calvete de Estrella konden in de haven van Sluis wel 500 schepen aanleggen en getuigden de ruïnen van de huizen, de straten, kerken en opslagplaatsen (*bodegas*) van de voorspoed die daar vroeger was ; alles was echter ten onder gegaan door de ruzies met Brugge²⁶.

Van het bezoek van de keizer en zijn zoon maakte het Brugse Vrije op 24 juli gebruik om te spreken over de aankoop van de grafelijke Looze die op de noordzijde van het Landhuis lag²⁷. De aankoop gebeurde in 1555.

Op 25 juli, feestdag van de H. Jacobus, woonden de keizer en zijn zoon de mis bij in de Sint-Donaaskerk, samen met de ridders van de Spaanse orde van Sint-Jacob die in Brugge waren²⁸.

Vooraleer de verdere reis van prins Filips te beschrijven, behandelt Calvete de Estrella nog uitvoerig de organisatie van het stadsbestuur van Brugge, eertijds *la plaza y mercado de todo Europa*, om te besluiten met een algemeen compliment : *Van de Vlamingen zijn de Bruggelingen het meest hoofs, gul, hartelijk, verzorgd in hun kledij en rijk en de vrouwen in het algemeen zeer mooi* (123v). Die laatste lofbetuiging kan men vele malen lezen in de beschrijving van de triomfbogen waar overaal heel mooie meisjes figureerden ! Of is dit enkel zuiderse galanterie ?

Op vrijdag 26 juli verlieten de keizer, zijn zoon, de twee koninginnen

24 Zie ook Bijlage 2. De twee eden zijn ook afgedrukt bij P. DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE, *Jaer-boeken van den Lande van den Vrijen...*, II, Brugge, 1785, p. 178-180.

25 Volgens het reisverslag van Jean de Vandenesse sloep Filips op 23 juli in Sluis. L.P. GACHARD, *Collection des voyages des souverains des Pays-Bas II*, Brussel 1874, p. 383.

26 De inwoners van Sluis konden de goederen die in de haven aankwamen – en zelfs de haring die ze vingen – daar niet verkopen zonder ze eerst naar Damme, als haven van Brugge, te brengen.

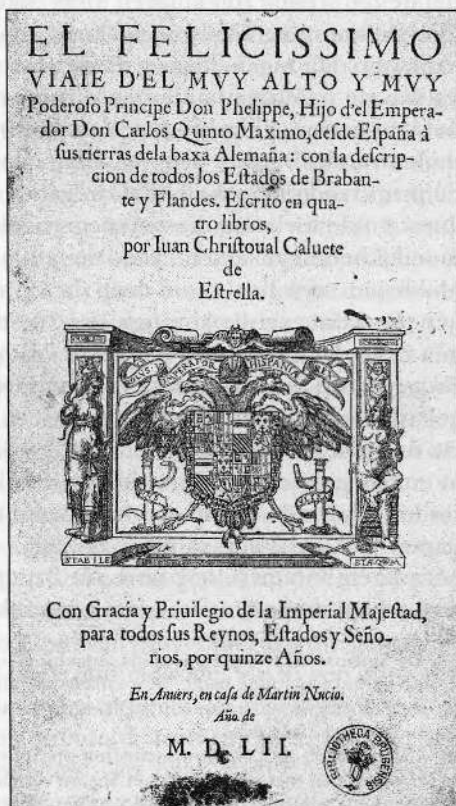
27 *Zij [de vier burgemeesters en enkele schepenen] waren bij der KM ende mijnen heere de prince van Spaingnen omme hem te wellecommene ende communicierden met mijnen heere van Praet ende zommeghe heeren van financien ter cause vander coope vande Looze*, Brugge, Rijksarchief, *Brugse Vrije*, reg. 16611 (Ferieboek 1545-1550), f° 375v.

28 De orde van Sint-Jacob werd ca. 1169 opgericht en in 1175 door de paus goedgekeurd. Deze militaire en religieuze orde was de bekendste Spaanse ridderorde.

en hun gevolg Brugge en gingen in Wijnendale en Torhout overnachten. 's Anderendaags ging men naar Langemark en op 28 juli kwam men aan te Ieper waar de prins ook met veel eerbetoon werd ontvangen. Via enkele steden in Frans-Vlaanderen kwam Filips op 4 augustus in Rijsel aan, waar volgens Calvete de mooiste togen en triomfbogen van Vlaanderen stonden.

Na nog verscheidene Blijde Intochten en na een maandenlang verblijf in Brussel, vertrokken keizer Karel en prins Filips op 31 mei 1550 naar Augsburg waar langdurige onderhandelingen plaats vonden over de keizerlijke opvolging. Op 25 mei 1551 verliet Filips Augsburg om via Genua terug te keren naar Spanje, waar hij op 12 juli 1551 in Barcelona aankwam.

Figuur 10 : Titelblad van het reisverhaal van J.C. Calvete de Estrella, *El felicissimo viaie ...* (Martin Nucius, Antwerpen, 1552).

BIJLAGE 1

JUAN CALVETE DE ESTRELLA, *El felicissimo viaje del muy alto y muy poderoso principe Don Phelippe...*, p. 112-122, 123v. (Antwerpen, 1552) *

Vandaar [Gent] vertrokken de keizer, de koninginnen en de prins die dag, na gegeten te hebben, over het water. Vergezeld van enige heren en edelen van zijn hof, gingen ze via het kanaal dat de Gentenaars hadden gegraven tot aan de zee. Deze hadden zijne Majesteit gebeden om daarheen te gaan en het werk te bekijken en hen – als verlangend om zijn stad waar hij geboren was te bevoordelen – de toelating te verlenen om dit kanaal te mogen verlengen tot in de zee en waar het nodig was sluizen, dijken, dammen en poorten te bouwen om het water tegen te houden, zodat de schepen uit de zee zouden kunnen komen en vandaar door het kanaal tot in Gent varen zonder dat de zee schade zou kunnen toebrengen aan de streek die zeer laag ligt. De zon ging reeds onder toen zijne Majesteit op de grote dijk aankwam. Hij zag de ligging en de plaats van de zee, van de eilanden en van de naburige landerijen en was vol lof. Na alles wat er was te hebben gezien, ging hij slapen in Lovendegem, een kasteel op twee mijlen vandaar en op drie van Gent. Daar waren de koninginnen en de prins reeds aangekomen. Dan gaf de keizer aan de Gentenaars de gunst en de toelating die ze vroegen, alhoewel de Antwerpenaars wat moeilijkheden maakten. Vandaar ging de prins met zijn hof naar Maldegem, een heel mooi dorp dat op zes mijlen van Gent was gelegen. De keizer en de koninginnen bleven in een wat dichterbij gelegen dorp dat Eeklo werd genoemd. Voor de ganse reis van Gent naar Brugge vond het hof onderdak in andere dorpen en gehuchten naargelang de geschiktheid van de plaatsen.

De dag nadien, zondag eenentwintig juli, ging de prins vandaar eten in enkele gehuchten, vanwaar hij vertrok en in Brugge aankwam om zes uur 's avonds. En op die dag gingen de keizer en de koninginnen slapen in Maldegem, vanwaar de prins was vertrokken. Om hem te ontvangen, kwamen, te paard, uit Brugge de schouteet, burgemeesters, schepenen en raadslieden, vergezeld van veel ridders, edelen en

* De Spaanse tekst werd zoveel als mogelijk letterlijk vertaald, wat een vlotte lezing niet altijd ten goede komt. Voor enkele onduidelijke Spaanse passages hebben we de hulp ingeroepen van Chris Deweerdt en van Diego Ramirez-Cardenas die we hierbij van harte danken.

Calvete heeft de Latijnse opschriften op het verhoog in de Langestraat en op de triomfbogen niet letterlijk in het Spaans vertaald; het is deze Spaanse vertaling, en niet het Latijnse origineel, die we in het Nederlands hebben omgezet.

notabelen van de stad, ten getale van meer dan vierhonderd, gekleed in voskleurig fluweel en met hoeden van zwart fluweel met witte veren, en op heel goede en mooi versierde paarden. De magistraten en deze van de raad droegen voskleurige fluwelen kleren. De baljuw van Brugge en deze van de raad van het Vrije reden uit in lange zwartfluwelen klederen. De edelen en de notabelen die in hun gezelschap meereden, droegen eenvoudige kleren en zwartfluwelen hoeden met witte veren ; allen te paard en fraai uitgerust. In deze volgorde kwamen ze door de poort die ze van het Kruis [Kruispoort] noemen, en op een halve mijl ervan wachtten ze op de prins in een heel koel en vlak veld dat daar was gelegen. Bij zijn aankomst ontvingen de twee raden – deze van Brugge en deze van het Vrije – nadat ze van hun paarden waren afgestegen, zijn Hoogheid met eerbied en feliciteerden hem met zijn komst in hun stad. Nadat ze in naam van de prins door de bisschop van Atrecht beantwoord waren, bestegen ze hun paarden en keerden in dezelfde orde terug als ze waren uitgereden en kwamen [in de stad] voor de prins. Groot was het vertoon om hem te ontvangen, zowel vanwege deze uit Brugge als van de Spanjaarden die daar wonen en die met velen zijn omwille van de daar aanwezige grote handel van wol die over zee uit Spanje wordt aangevoerd. Ook heel keurig reden ze uit op heel goede en rijk versierde paarden om de prins te begroeten. De naties van Spanje die daar zijn, wedijverden in het tonen van de genegenheid van trouwe vazallen door de triomfbogen, vertoningen en voorstellingen waarmede ze hem opwachtten. De intocht van de prins had plaats met deze vorstelijke pracht en praal die hij had bij het inkomen in de andere steden en plaatsen. Op de stadspoort, die ze noemen van het Kruis [Kruispoort], was er een grote keizerlijke arend tussen twee wapenschilden ; het ene droeg de vorstelijke wapens van de prins, het andere deze van Brugge. Op een klein verhoog dat daar was – vol brandende toortsen – stonden zes trompetters, gekleed in voskleurige damasten wapenrokken met de wapens van Brugge. Vanaf de poort tot aan het paleis [Prinsenhof] had de straat twee rijen vierzijdige bogen – er waren er in totaal twaalfhonderd – waarboven toortsen waren geplaatst, de ene op gelijke afstand van de andere. De bogen waren in het rood, wit en geel geschilderd. Gaande naar de kapel van Sint Aubertus, die gelegen is bij de poort door dewelke de prins binnenkwam, was er een groot verhoog, behangen met wit laken en vol bloemen en groen. Daarop stonden driehonderd jongens en honderd arme meisjes. De stad laat deze, welke zij Bogarden noemen, op haar kosten opvoeden en onderwijzen in de schone letteren, zang en de Franse taal, en de meis-

jes op de dezelfde wijze in het lezen en handwerken. Als de prins voorbijkwam, zongen ze allen een lied in hun Vlaamse taal, lovende de grootheid en majesteit van zijn Hoogheid. Hij waardeerde zeer de charme waarmee ze dit deden. Op het doek hingen enkele borden omringd met groen, die deze opschriften droegen, genomen uit de Heilige Schrift.

VENI NOBIS PACIFICVS DOMINVS, ET VTERE

SERVITIO NOSTRO, SICVT PLACVERIT TIBI.

Kom bij ons vredestichtende heer, en gebruik onze dienstbaarheid naar uw believen.

En op het andere bord luidde het.

BEATVS QVINTELLIGIT SVPER EGENVM ET PAVPEREM, IN DIE MALA LIBERABIT EVM DOMINVS.

Gelukkig hij die zich bezig houdt met de armen en in hun behoeften voorziet, want op een moeilijke dag zal de Heer hem bevrijden.

En verder luidde het op een ander bord.

PAX TECVM SIT.

De vrede zij met u.

En op een ander dat zich verder bevond, was er.

TRIBVAT TIBI DOMINVS SECVNDVM COR TVVM, ET OMNE CONSILIVM TVVM CONFIRMET IVDICARE PVSILLO ET HVMILI.

Moge de Heer u alle zaken geven naar uw hart, en elke uwe beslissing bevestigen om over het kleinere en eenvoudige te oordelen.

En verder op een ander bord stond.

EXALTETVR MANVS TVA, NE OBLIVISCARIS PAVPERVM.

Dat uw hand geroemd worde opdat ge de armen niet zou vergeten.

En op het einde van alles luidde dit vers van de vorstelijke profeet.

DOMINVS SIT PROTECTIO TVA, ET CVSTODIAT INTROIVM TVVM, ET EXITVM TVVM.

De Heer weze uw bescherming en bewake uw binnenkomen en uw weggaan.

Verderop in dezelfde straat [Langestraat] was er een triomfboog die de stad had laten maken. Hij was zestig voeten hoog, veertig breed en twintig diep; met drie doorgangen, waarvan de middenste groter was dan de zijdoorgangen, en alle gemaakt met zes zuilen die op elke kant stonden. Op de architraaf bevond zich een toneel, fraai met tapijten versierd; daarin vertoonden zich, bij het openen van de gordijnen, veel levende personen, heel mooi uitgedost in Chaldeeuse klederdracht. Ze beeldden uit hoe Abraham een trouwe dienaar met tien kamelen naar de provincie Mesopotamië zond opdat hij daar een vrouw zou zoeken voor zijn zoon Isaac. En hoe hij door goddelijke wil

toevallig het zeer mooie meisje Rebecca, dochter van Bathuel, ontmoette. Aan één kant van het toneel waren enkele meisjes in Chaldeeuwse klederdracht geschilderd, uit enkele kruiken water gevend aan acht kamelen. En ernaast waren twee levende jongens gekleed in veelkleurige zijde – de ene was in de kledij van een Moor, de andere in die van een Egyptenaar – op twee natuurgetrouw nage- maakte kamelen. Een jongeling, in de kledij van een Hebreëër, was gekeerd naar het volk en hield één van de twee kamelen bij de teugels, de andere ernaast was rijkelijk gekleed. Vervolgens was er de in donkerrood geklede dienaar van Abraham alsof hij van de reis terugkwam. Uit een koffertje nam hij enkele kostbare oorringen en armbanden van goud die hij aan Rebecca gaf die naast hem stond en een mooi meisje was, gekleed in wit satijn. Achter haar stonden drie andere meisjes gekleed als Chaldeeërs, in veelkleurige zijde, met kruiken in de handen. Daarnaast stond Laban alsof hij uit de poort van de stad kwam, met dit opschrift in de hand.

INGREDERE BENEDICTE DOMINI.

Treed binnen gezegende van de Heer.

Aan de architraaf hing een bord met deze tekst.

SERVVS ABRAHAE PROTVLIT INAVRES AV-
REAS DANS REBECCAE, ET ARMILLAS.

De dienstknecht van Abraham nam enkele oorringen en armbanden van goud en gaf ze aan Rebecca.

Aan de ene en de andere kant van het toneel waren boven de zuilen van de zijdoorgangen nissen waarin mooie, rijkelijk uitgedoste meisjes stonden. En de eerste aan de rechterhand stelde de Gehechtheid voor. Ze had in de ene hand een witte lelie door dewelke ze te kennen gaf de eerlijke wil en de standvastige verknochtheid van de stad; in de andere hand een opschrift dat luidde.

GAVISI SVMVS IN INTROITV TVO.

Wij zijn verheugd met uw intrede.

Vervolgens was er een ander meisje, waarvan de naam Eendracht was. Ze had op haar hoofd een zeer versterkte stad, omgeven door muren en torens. In de ene hand hield ze een cirkel van goud en daarin vier harten die aan een gouden koord hingen. Ze betekenden de eendracht van de vier Leden waarin Germaans Vlaanderen is onderverdeeld, die zijn Gent, Brugge, Ieper en het Vrije. In de andere hand hield ze deze gezaghebbende uitspraak van deze grote filosoof Seneca.

INEXPVGNABILE MVNIMENTVM AMOR CIVIVIM.

De liefde en de eendracht van de burgers is een beschutting en onoverwinnelijke sterkte.

Aan de kant van de linkerhand stond de Genegenheid die een lief meisje was. Ze had in de ene hand een hoorn die binnenin leek te branden als teken van de groeiende liefde die de stad voor de prins heeft, en in de andere hand deze verzen.

EN DAMVS ACCENSVM STABILI TIBI PECTVS AMORE,

IMPETVS HVNC NVLLVS, NVLLA MOVEBIT A TE.

U ziet hier dat wij u het hart en het ontolamd gemoed van ware liefde geven die geen geweld noch woede zal veranderen.

Vervolgens was er de Eerbied; ze hield in de ene hand een valk daardoor te verstaan gevende de gehoorzaamheid die deze stad heeft tegenover de prins en in de andere hand deze verzen.

REX OCVLVS MVNDI SVPERVM COELESTIS ORIGO EST,

HVNC COLE, NEC SPERNAS SED REVERENTER HABE.

De koning is het oog van de wereld aangezien hij zijn hemelse oorsprong van God heeft. Eerbiedig hem dan, en ge moet hem niet minachten, maar hem steeds in hoge ere houden.

Bovenaan de boog, op de kornis, was een klein met een tapijt rijk versierd toneel waarin met grote praal een heel mooi meisje was gezeten, gekleed in brokaat, met een kroon van goud op haar blonde haren. Ze hield in de ene hand het wapenschild van Brugge en stelde dezelve stad voor; in de andere hand had ze een hart van goud met deze letters.

TVA SVM EGO, ET OMNIA MEA.

Ik ben de uwe en al mijn zaken.

Aan de voeten van dat meisje dat Brugge voorstelde, waren andere meisjes gekleed in veelkleurige zijde conform aan wat ze voorstelden. De eerste was de Hoop, die haar handen hield, de ene op het keizerlijke schild, de andere op het schild met de koninklijke wapens van Spanje. Meer naar beneden waren twee meisjes in nissen gezeten, één aan elke kant. De ene was de Godsvrucht met een krans van rozen op haar haren en een ruiker bloemen in de hand. Met de vinger wees ze naar de Hoop. Aan de linkerhand was de Gerieflijkheid met in de hand een wolk waaruit waternevel kwam met zo'n groot vernuft dat het leek of het regende. Daardoor gaven ze te kennen de hoop die ze hebben in de keizer en de prins om het handelsverkeer terug te krijgen dat ze pleegden te hebben wegens de geschiktheid van de plaats en wegens de godsdienst en het Christendom dat ze belijden. Dit verklaarden de verzen die op de fries staan.

CONCIPIMVS PARITER SVMMITER MAXIMA PROLES
CAESARIS ADVENTV GAVDIA SVMMA TVO.
HINC DVCTVQVE DEI, PATRIS AVSPICIISQVE, TVISQVE
NOS MERCATVRAE SPES REDEVNTIS HABET.
VT MAGE SPEREMVS, FACIVNT PIETASQVE FIDESQVE,
QVA COLIMVS CHRISTVM, COMMODITASQVE LOCI.

O grote prins, zoon van de zeer hoge Cesar, we hebben alle een buitengewone vreugde met uw komst en grote hoop dat de koophandel zal terugkeren, zoals het vroeger was, met de hulp van God en begunstiging van u en van de keizer, uw vader, en dat we deze hoop nog veel groter hebben wegens het geloof en de eerbied waarmee we Christus eren, en wegens de geschiktheid die deze plaats biedt.

Binnen in het toneel hoorde men bij het voorbijkomen van de prins zeer zachte muziek van orgel en zangers. De triomfboog was buiten en binnen versierd met heerlijk schilderwerk van historieën en fabels, zeer naar antieke [of : oude] trant.

Gekomen aan de brug die ze noemen van de molen [Molenbrug], waren in het kanaal acht grote schepen en andere, veel kleinere ; ze lagen goed in orde met veel vlaggen. Als de trompetters die daar waren, klaar waren met spelen, vuurden ze een goed salvo af van artillerie en haakbussen samen.

Voorbij de brug, aan het begin van de straat die ze Hoog noemen [Hoogstraat], was een andere ereboog van dezelfde architectuur en vorm als de andere, behalve dat de zuilen gegroefd of gecanneleerd waren met hun basissen en vergulde kapitelen. Hij had enkel één toneel met nissen aan de ene en de andere kant. In het toneel werd door levende personen de geschiedenis uitgebeeld hoe Abraham zijn erfenis aan zijn zoon Isaac schonk en aan de andere zonen kostbare geschenken gaf. Abraham had de figuur van een oude man met grijs haar, ouderwets gekleed. Aan de rechterhand stond Isaac, in een karmozijn kleed, vergezeld van enkele dienaren gekleed als Hebreërs ; aan de linkerhand was Cetura die de tweede vrouw was van Abraham, met haar zonen Zamran, Iecsan, Madan, Madian, Iesboc, Suè in reizigerskledij. Cetura was een mooi meisje ; ze hield een klein verguld koffertje vast met veel juwelen van goud en geld. Abraham strekte de hand uit naar de zonen van Cetura alsof hij ze enige zijden beurzen vol geld gaf, waarmee ze heel tevreden weggingen, vrijelijk aan Isaac de erfenis van zijn vader overlatend. Het opschrift dat in een bord aan de architraaf hing, verklaarde de geschiedenis.

DEDIT ABRAHAM CVNCTA, QVAE POSSE-
DERAT, ISAAC : FILIIS AVTEM ALIJS LARGI-

TVS EST MVNERA.

Abraham gaf alles wat hij bezat aan Isaac en verdeelde kostbare geschenken aan de andere zonen.

In de eerste nis, aan de rechterkant, stond een meisje dat het Vertrouwen verbeeldde. Ze hield in de ene hand een rode lelie waarmee ze te verstaan gaven de goede hoop die ze in de prins hebben, zoals het opschrift verklaart dat ze in de andere hand hield.

HABEMVS FIDVCIAM PROPOSITA NOBIS SPE.

Wij hebben vertrouwen in de hoop die voor ons staat.

In de nis aan de linkerkant was een ander meisje dat de Vastberadenheid voorstelde. Ze hield op het hoofd een schip met volle zeilen, en in de andere hand deze verzen die ze sprekend tot de prins zegde.

ERGO VENI PRIDEM VOTIS OPTATE BENIGNIS,

OFFICIIS PROMPTA EST SEDVLA TVRBA TIBI.

Kom dan, door uw volk zeer begeerde prins, dat klaarstaat en gereed is om u te dienen.

Dit toneel was verdeeld door een zuil die op de architraaf steunde en reikte tot op de hoogte van de kroonlijst. In het ene gedeelte ervan was uitgebeeld wat de hebben verteld, en in het andere – dat aan de linkerhand was – waren vele als Egyptenaren geklede personages waartussen een koning, die deze goede farao, koning van de Egyptenaren, verbeeldde, die zo hield van Jozef, de zoon van de patriarch Jacob. Hij was gezeten in een vergulde triomfwagen, gekleed in brokaat, met een kroon van goud op het hoofd geplaatst. En naast hem in dezelfde wagen zat Jozef in een kleed van wit satijn. Twee witte paarden trokken de wagen, zo goed gelijkend dat ze levend schenen. De farao hield in de ene hand de scepter, en in de andere een kostbare ring en een opschrift dat tot Jozef zegde.

VNO TANTVM REGNI SOLIO TE PRAECEDAM.

Alleen op de koninklijke troon van het koninkrijk zal ik je voorgaan.

Vóór Jozef stond een trompetspeler, gekleed in het gewaad van een Egyptenaar. In de ene hand hield hij een vaandel met op de ene kant de nagemaakte wapens van Egypte en onderaan de Nijlstroom die langs zeven mondingen in de Middellandse Zee uitkwam, en op de andere kant waren met letters van goud deze woorden geschreven.

OMNES CORAM EO GENV FLECTANT.

Allen buigen voor hem de knieën.

Vóór de trompetter waren vele personages, mannen en vrouwen, jongens en meisjes die alle deden tegenover Jozef wat de koning vroeg. Op de fries van de triomfboog stond in grote letters dit opschrift dat

de farao aan Jozef zegde.

ECCE CONSTITVI TE SVPER VNIVERSAM TERRAM AEGYPTI.

Zie ik maakte u landvoogd over gans het land van Egypte.

In de nissen die in dit gedeelte waren, stond in één ervan een meisje dat het Geheugen verbeeldde. In de ene hand hield ze een olifant, die het dier is met het grootste geheugen na dit van de mens, en in de andere hand deze tekst.

LAETABIMVR IN TE MEMORES.

Wij hebben ons grotelijks te verheugen met de herinnering aan u.

In de andere nis stond een ander meisje dat de Standvastigheid verbeeldde. Ze hield in de ene hand een halve zuil en in de andere deze verzen.

NOS TVA DEXTRA POTENS TVEATVR MAXIME PRINCEPS
BRVGICA SIT CORDI RESQVE SALVSQVE TIBI.

Zeer machtige prins, uw moed en uw sterke hand zullen ons beschermen. Dat gij de hoop en het heil van de stad Brugge in uw hart moogt houden, wat voor ons alleen volstaat.

In deze boog die we hebben besproken, was er ook veel muziek van instrumenten en zangers. De boog was versierd met zeer mooie schilderingen.

Verder stond een andere boog die de Spaanse kooplieden die in deze stad verblijven, hadden laten maken. Daarin was een grote doorgang die gemaakt werd met vier Ionische zuilen met hun kapitelen en basissen. Boven de architraaf was een toneel dat, evenals het grootste gedeelte van de boog, beschilderd was met historiën en veldslagen die de koningen hebben gevoerd en gewonnen tegen de Moren en andere volkeren. In het toneel stond het beeld van een dapper meisje in de kledij van een koningin met een koninklijke kroon op haar hoofd en een scepter van goud in de rechterhand, dat Spanje verbeeldde. Aan haar rechterhand stonden twee beelden - het ene was van Tubal, het andere van Hercules - die tussen hen een bord hielden met deze verzen in de persoon van Spanje.

HIS EGO PRINCIPIBUS PRAECLARO SANGVINE CRETIS

INVICTAEQVE ARCIS, TVRRIS ET INSTAR ERO.

LEGIBVS, IMPERIO, FAMA, VIRTVTE FIDEQVE

FIRMARVNT, FORTES QVIS NEGET ESSE PATRES ?

Met deze vorsten geboren uit doorluchtig bloed zal ik als een onoverwinnelijke burcht en toren zijn. Ze zullen me versterken met wetten, gezag, roem, kracht en vertrouwen. Wie zal ontkennen dat ze sterke vaders en heren zijn ?

Aan de andere kant waren twee andere beelden in koninklijk gewaad

; het ene was van koning Bamba, het andere van koning don Alonso de Eerste die met het punt van het zwaard een vervaarlijke slang doodstak, die op een gefingeerd vuur lag. Deze twee beelden hielden een ander bord tussen zich, met deze verzen die Spanje zegde.

HIS PIA, RELIGIOSA, POTENS, VENERATA PER ORBEM

IN POPVLOS MVLTOS MAXIMA SCEPTRA GERAM.

HIS FINES CREVERE AMPLI DITIONIS, ET HOSTES

INSOLITO PEPVLI SVBDERE COLLA IVGO.

Ik die vroom, godsvruchtig, machtig en door de wereld geëerd ben, zal met dezen het hoogste gezag uitoefenen over vele volkeren. Met dezen zijn de grenzen van mijn rijk vermeerderd. Met dezen heb ik de vijanden gedwongen hun nekken te plaatsen onder het juk dat ze niet gewoon waren.

Het beeld van het meisje Spanje stond een beetje hoger ; boven haar hoofd hing een bord met deze verzen die hetzelfde zegde.

HIS MARE MVLTARVM LAVDVM SVM PRAEMIA NACTA,

HIS MAGNVM CREVIT NOMEN AD ASTRA MEVM.

NVMINA DENT PYLIAM LONGE HIS SVPERARE SENECTAM,

PERPETVAE NOBIS GAVDIA PACIS ERVNT.

Met dezen heb ik onsterfelijke roem en lof behaald. Met dezen is mijn naam gegroeid tot aan de sterren. Moge God ze toestaan de ouderdom van Nestor te overschrijden opdat hij de eeuwige vreugde van de vrede bekomme.

Vanaf de bovenkant hingen vele schilden met de wapens van de koninkrijken van Spanje, Castilië, Leon, Aragon en van de andere rijken. Binnen in het toneel hoorde men muziek van zangers en van verscheidene instrumenten.

Het waren duidelijke indicaties die de ware genegenheid en eerbied toonden die de Spaanse kooplieden die daar verblijven, hebben voor hun prins. Deze hadden vanaf deze boog tot aan de ingang van de grote plaats [Markt] twee rijen zuilen laten maken, één aan elke kant van de straat ; ze waren van elkaar verwijderd volgens dezelfde verhouding als deze van de stad die eindigden waar deze [de Spaanse] begonnen. Elk van deze zuilen had enkele schilden met de wapens van de koninkrijken van Spanje, samen met brandende toortsen. Op de zuilen lagen dunne planken waarmede ze in de tussenruimten vierzijdige bogen maakten. De kandelaars of kandelabers waarop de toortsen stonden, waren gemaakt als tritons en monsterachtige nymfen.

Verder in dezelfde straat was een andere triomfboog van een wonderbaarlijke architectuur, met drie doorgangen waarvan de middenste groter was dan de zijdoorgangen. De stijl was Dorisch. De doorgangen waren op elke zijde gemaakt met zes zuilen met hun basissen

en kapitelen. Boven de architraaf was een toneel waarin zich twee beelden van keizers bevonden : aan de rechterhand was het beeld van Trajanus, aan de andere van Aelius Hadrianus. Vóór hem was een geknield personage, rijk gekleed, met in de handen een keizerskroon van goud die hij hem aanbood. Naast Trajanus waren twee jongelingen gewapend met blinkende wapens, en twee andere in dezelfde gedaante naast keizer Hadrianus. Dit alles betekende dat Aelius Hadrianus doorging voor opvolger van Trajanus in het keizerrijk, wat de verzen op een bord te verstaan gaven.

HAEREDEM STATVAM POPVLIS TE TOTIVS ORBIS,
SVB PEDIBVS CERNES SVBDITA REGNA TVIS.
TV NVNC ERGO TVOS DOMINARE POTENTER IN HOSTES
IN MEDIO QVORVM IVRA TENENDA DABIS.

Ik heb u aangesteld als erfgenaam van heel de wereld en onder uw voeten zult gij de rijken onderworpen zien. Heers dan krachtig over uw vijanden. Gij zult wetten geven die ze onverbreekbaar zullen onderhouden en naleven.

Op de fries aan de rechterkant waren deze verzen als lofbetuiging aan Spanje.

SVBIECIT POPVLOS VOBIS NON ANTE FIDELES.
SVB PEDIBVS VESTRIS PLVRIMA REGNA DEDIT.
En aan de linkerkant luidden deze verzen.
DVRA PRIVS FORTES COMMITTERE BELLA SVETI
VOBIS VICTRICES SVPOSVERE MANVS.

Hij heeft volkeren onderworpen die vroeger niet trouw waren en hij plaatste veel rijken onder uw voeten. Uw zegevierende handen hebben onder uw gezag geplaatst deze sterken, die gewoon waren ruwe oorlogen te voeren.

De zijdoorgangen hadden twee borden beschreven met letters van goud met deze naam PHILIPPVS. Hij was omgeven door verscheidene kronen met veel trofeeën en geschilderde victoriën. In de uiteinden van de hoeken waren de afbeeldingen aangebracht van vier goden met hun attributen : aan de ene kant Neptunus en Mars, en Jupiter en Mercurius aan de andere. De zoldering en de achterkant van de doorgangen waren beschilderd met verscheidene werken van Hercules, zoals de reus Cacus, zoon van Vulcanus, die gestolen goed meenam en de koeien van de sterke Hercules van Thebe bij de staart in zijn akelige grot trok.

Aan het einde van de straat [Philipstockstraat] stond de derde triomfboog van de Spanjaarden. De architectuur was in Toskaanse stijl. Op de zoldering van het toneel was een blauwe hemel met veel sterren, heel natuurgetrouw geschilderd. Daar was het beeld van God de Vader. Met de ene hand zegende hij twee beelden van de koningen David en Salomon, die aan de rechterhand stonden. Met de andere hand weerde hij van zich af degene die aan de linkerhand stonden, namelijk koning Baltasar, met de gebroken scepter, en koning Darius, met de op de grond gevallen scepter, en koning Alexander de Grote die de scepter hield die in veel stukken was gebroken. Te verstaan gevende hoe onrustig en verdeeld de rijken van deze drie monarchen waren en hoe stabiel de rijken van David en Salomon, omdat ze door God waren uitverkoren zoals keizer Karel en zijn zoon prins Filips het waren. Boven op de triomfboog was een grote wereldbol ; tussen zijn cirkels waren Europa, Afrika en Azië geschilderd met vele provincies, steden, bergen en stromen. Erboven stond de keizerlijke arend met zijn opengespreide vleugels, te kennen gevend de grootheid van het rijk en van de heerschappij van de keizer en van de prins, zijn zoon. Aan de zoldering van het toneel hingen drie borden omgeven door groene en frisse festoenen. In één ervan waren volgende verzen, in de naam van God de Vader.

ME DVCE DEVICTOS BELLO DELEBITIS HOSTIES,
SVB PEDIBVS VESTRIS CASTRA INIMICA CADENT.

Ik uw aanvoerder zijnde, zult ge de vijanden vernietigen, die in de oorlog zijn overwonnen en onder uw voeten zullen de legers en de kampen in elkaar storten.

Op het andere bord, boven de beelden van koning David en Salomon, luidde het.

NVNQVAM SVMMA TVAE STIRPIS MONVMENTA PERIBVNT,
AETERNQVE TVVM TEMPORE NOMEN ERIT.

Nooit zullen de belangrijke gedenkstukken van uw geslacht verloren gaan, omdat uw naam eeuwig zal zijn.

Het derde bord hing boven de hoofden van de andere koningen met deze tekst uit de Heilige Schrift.

IPSI REGNAVERVNT ET NON EX ME, PRIN-
CIPES EXTITERVNT, ET NON COGNOVI.

Deze hebben geregeerd, maar ze zijn geen vorsten geweest door mij gekozen ; ze bestonden, maar ik kende ze niet.

Voorbij de bogen van de Spanjaarden, hadden die van het Vrije voor hun triomfboog en voor de vierzijdige straatversiering waarop de toortsen stonden, de ruimte ingenomen vanaf de inkom van de plaats

[Markt] tot aan de uitgang op het uiteinde ervan. Zo werden de bogen met de toortsen voortgezet die nagenoeg gelijk waren aan deze van de Spanjaarden, behalve dat in de schilden in de ene de keizerlijke wapens stonden, in de andere de wapens van het Vrije en in nog andere deze van de vier Leden van Vlaanderen. Waar de zuil de uiteinden droeg van de architraven die er bovenop lagen, eindigde hij in de vorm van een monsterachtige kop.

Aan de ingang van de plaats waren twee zuilen opgericht waarboven een architraaf op veertig voeten hoogte ; tussen beide zuilen was een afstand van twintig voeten. Ze waren beschilderd met verscheidene zaken en fantasieën. Op één van hen stond een wildeman en op de andere een wildevrouw, beide erg behaard. Ze hielden elk het wapenschild en het kenteken van het Vrije vast.

Aan het uiteinde van de plaats, vóór de kerk van Sint-Kristoffel, hadden ze een triomfboog opgericht in Dorische stijl. Hij had drie doorgangen waarvan de middenste groter was dan de zijdoorgangen. Op elke zijde had de boog zes zuilen met hun basissen en kapitelen ; ze waren versierd en beschilderd met saters en nymfen, met guirlandes van rozen, leliën en verscheidene bloemen en kruiden. Het toneel dat zich boven de architraaf bevond, was in drie vakken verdeeld. In het middenste, dat groter was dan de andere, was met grote praal een meisje gezeten, gekleed in brokaat. Haar naam was Monarchie. Ze droeg op haar blonde haren een keizerlijke en koninklijke kroon van goud. Naast haar stonden andere meisjes begiftigd met veel gratie en schoonheid, gekleed in veelkleurige zijde en met veel juwelen van goud, en kostbare kettingen. Hun namen waren Voorzienigheid, Vrede, Gerechtigheid, Eendracht en de godin Ceres en de nymf Amalthea met in de hand een hoorn van overvloed vol met verscheidene vruchten, tonende de grote overvloed die er daar van is. Aan de voeten van Amalthea lagen enkele personages die tarwe reinigden : bij zich hadden ze enkele manden met brood en voedsel, en flessen met water en wijn, te verstaan gevende de rust en de kalmte die ze hebben in het bewerken van hun landerijen zonder vrees van niemand, met zulke hooggeplaatste vorsten als de keizer en zijn zoon, wat de verzen op de fries duidelijk verklaarden.

SCPECTRA MONARCHA TENET, NVLLA EST OCCASIO BELLII,
PERPETVO VERNAT PACIS AMICA CERES.

De vorst houdt de scepters vast ; er is geen reden tot oorlog. Ceres, vriendin van de vrede, bloeit bestendig.

Dat werd ook aangetoond in andere verzen die op een bord stonden.

SORTE TVA FELIX O BELGICA TERRA PHILIPPVM

DAT SVCCESOREM PROVIDA CVRA PATRIS.

O land der Belgen, gelukkig met uw lot, want door de zeer voorzichtige zorg van zijn vader zult ge don Filips als heer en opvolger hebben.

In het toneel aan de rechterhand was een ander meisje – gekleed in karmozijn satijn – in het gewaad van koningin ; ze hield de gebroken scepter en kroon vast. Haar naam was Anarchie. De meisjes die haar vergezelden waren Geweld, Overmoed, Dwang, Straffeloosheid ; en een landbouwer die als wanhopig zich de baard en de haren uittrok, zijn klederen scheurde en huilend zijn ploeg en schoppen toonde, alle gebroken en stuk gemaakt. De meisjes waren in veelkleurige zijde gekleed, conform aan wat ze voorstelden. Ze gaven te verstaan dat waar geen vorst is, daar ongeluk, hongersnood, oorlog, pest, diefstallen en gebrek heersen, wat de verzen op de fries aan deze kant van de boog duidelijk zegden.

TERRA PATET PRAEDAE, MOERENT SINE VINDICE LEGES,

CVNCTA LICENT CVIVIS, SCEPTRAQVE RVPTA IACENT.

Het land is blootgesteld en overgeleverd aan roof ; de wetten treuren omdat ze niemand hebben die ze wreekt en uitvoert. Aan iedereen is het toegelaten te doen wat hij wil omdat de scepters en de staven van het gerecht gebroken zijn en op de grond gevallen.

Lager huidde het op een bord.

VT TALEM POSSIS TERRIS AVERTERE PESTEM,

A SVPERIS MISSVS DIVE PHILIPPE VENIS.

Gij komt, don Filips, als afgezant van de hoogste God om zo'n grote pest uit het land te kunnen verdrijven.

In het andere uiteinde van het toneel was een heel bevallig en mooi meisje gezeten in het gewaad van een koningin en met een kroon, zoals deze waarvan we hebben gesproken. Ze was gekleed in paars satijn met een ketting en kostbare juwelen van goud. Ze had veel scepters in de hand. Haar naam was Poliarchie. Er stonden veel rijkelijk uitgedoste meisjes recht ; het waren Tweedracht, Woede, Misbruik en de god Mars, en de Heftigheid ; en een bedroefde landbouwer die de landelijke werktuigen van zich weggooidde en een lans en een haakbus opnam en zich klaar maakte voor de oorlog. Dat gebeurt als velen willen heersen en twisten over de macht. Vrij van deze poliarchie leven deze volkeren en landen van Vlaanderen in alle rust, vrede en kalmte door de grootheid en de grote kracht van de hoogste keizer Karel de Vijfde. De verzen van deze andere kant waren.

PLAEBVS TRAHITVR STVDIIS, REGNI IACTANTVR HABENAE,

IMPETVS ET RABIES MARTIA SVMMA TENENT.

Het volk wordt beroerd door nieuwigheden. De teugels en het bestuur van het rijk zijn weggeworpen. Het geweld en de razernij van Mars nemen het voor-naamste in beslag.

En een beetje lager luidde het als antwoord.

LIBERAT HOC MONSTRO TE CAESARIS VNICA PROLES

MASCVLA, SOLLICITOS PATRIA PONE METVS.

De enige en moedige zoon van de keizer bevrijdt u van dit monster. Vaderland, laat de beklemmende vrees weg.

De ereboog was versierd met vele wapenschilden van alle steden en plaatsen van het Vrije. Aan de hoeken waren beelden van hen die de mensen vooruithielpen door hun vaardigheid en voor hun uitvindingen door de heidenen werden aanbeden als goden. De beelden waren van onze eerste vader Adam, halfnaakt met een schop in de hand, van de patriarch Noë, van de god Janus met twee gezichten en een sleutel in de hand, van Pan, god van de herders, zijn fluiten bespelend, van Cybele en Ceres die tarwe in de schoot hielden en in de hand een brandende toorts, van Saturnus met een sikkels in de hand en alsof hij een kind opat, van de godin Flora en – met zijn hond Cerberus – Pluto die in de ene hand enkele beurzen hield en in de andere een scepter, en van de Verering die een palm in haar hand hield. In het toneel was veel aangename muziek van zangers en instrumenten.

Vandaar sloegen de stedelijke bogen met de toortsen af, om zich voort te zetten tot het begin van de straat [Geldmuntstraat] waar een ereboog was opgesteld als poort en ingang van de straat. De natie van Biskaje, die daar [in Brugge] verblijft, had deze laten maken. De boog steunde op twee zuilen en droeg bovenaan de koninklijke wapens van Spanje en deze van Biskaje; en boven hen was op een bord met grote letters van goud dit woord geschreven VIZCAYA. Op de kapitelen stonden twee beelden op antieke wijze, met brandende toortsen in de handen. Boven de architraaf waren twee grote wolven geschilderd die tussen hen het geschilderde wapenschild van Biskaje hielden, en daaronder de verzen.

HISPANI GENS PRIMA SOLI CANTABRIA LAETAE

HAEC POSVIT MENTIS SIGNA VIDENDA SVAE.

QVAE TIBI CAROLIDE PRINCEPS AVGVSTE PHILIPPE

ILLIVS HOC DICANT NOMINE, GRATVS ADES.

DII TE CONSERVENT, FAVSTIS SVCESSIBVS ADDANT

PERPETVO, VOTIS PROSPERIORA TVIS.

Biskaje, het belangrijkste volk van het land van Spanje, plaatste deze tekens

van blijde genegenheid opdat zouden worden gezien degene die u in haar naam zeggen : Kom op het gepaste ogenblik, o grote prins don Filips, zoon van de keizer Karel. Dat God u beware en u altijd vermeerdere en u een heel voorspoedige afloop geve voor uw wensen.

Op de andere kant stond boven de fries met grote en mooie letters van goud deze zin.

FESTINA LENTE.

Haast je langzaam.

En vervolgens deze verzen.

QVAE REGIT IMPERIVM COELI MODERATIO, TERRAE

SI REGAT IMPERIVM, PAR ERIT ISTA DEL.

HAC VNA PARVIS CREVIT ROMANA POTESTAS

PRINCIPIIS, DVRANT ACCELERATA PARVM.

IPSA TVI PATRIS CLARISSIMA GESTA PER ORBEM

NI MATVRA ESSENT, NON BENE TVTA FORENT.

Als de gematigdheid die het rijk van de hemel bestuurt, het rijk van de aarde regeert, zal deze zeer lijken op dat van God waarmede het Romeinse rijk enkel met kleine beginselen groeide. Overhaaste zaken blijven geen lange tijd. Noch zouden de illustere wapenfeiten die uw vader in de wereld heeft verricht, zeker zijn geweest als ze niet met gematigdheid waren ondernomen.

Van deze boog tot aan de volgende die verder stond en ook van de Biskajers was, hebben zij de bogen waarop de toortsen stonden, laten doorlopen, beschilderd met verscheidene kleuren en figuren op antieke wijze, met wapenschilden van de belangrijkste steden van Biskaje en veel vazen, urnen en kruiken, rondom beschilderd. De kandelaars waarop de toortsen stonden, hadden de vorm van wolvenpoten.

Aan het einde van deze, was de triomfboog die we vernoemd hebben en die zonder twijfel de beste van alle was in schilderwerk, fabels en inventie. Bovenaan waren twee wapenschilden met de wapens van Castilië en Leon, en lager deze van Biskaje. Boven de doorgang was een wonderbaarlijk geschilderd paneel en onder andere zaken was daar geschilderd die grote filosoof Anacarsis uit Scythië, die de uitvinder was van het anker. Daardoor en door nog meer schilderwerk werd aangetoond dat de natie van Biskaje zich altijd zo had toegelegd op de kunst van het varen en op de zaken van de zee dat er weinig naties waren die hen daarin zouden evenaren, ik wil niet zeggen dat ze hen zouden overtreffen. Door Anacarsis gaven ze de ouderdom en de voorrang te kennen die ze in de scheepvaart hebben. Daar was de oceaan derwijze geschilderd dat hij de ganse aarde omringt, en met erin veel goden en godinnen van de zee waaronder Neptunus als god

van de zee. Vóór hem gingen de tritonen en de nereïden-nymfen met de god Oceaan en de godin Thetys, dat het leek dat ze de grote vreugde toonden van de prins veilig en wel te hebben overgebracht. Neptunus stond in een wagen die twee zeepaarden trokken. Vóór hem gingen twee tritonen blazend op twee grote zeehoornen als op trompetten. Aan de linkerhand van Neptunus was de godin Amfitrite gezeten en naast haar een grote menigte nymfen, naakt tot aan het middel. Daar vertoonde zich Eurinome gezeten in een schelp of pelgrimsschelp met haar hoofddoek op de rug uitgespreid. En daarna Climene, alsof vuur uit haar hoofd ontsprong, kijkend naar de zon en naar de andere tritonen in de vergulde wagen van Anacarsis die twee heel grote dolfijnen voorttrokken. Dichtbij Anacarsis was de half-naakte blanke Galathea op een golf gezeten, en naast haar Arethusa, haar haren op de rug hangend. Vervolgens was er Doris met een stralende zon op haar hoofd, en naast haar Melantho op een dolfijn, en bij haar Leucothoe en Thetys moeder van deze moedige Achilles. Naast haar Cymodoce en de laatste was Ydothea die als geschrokken de rust en de kalmte van de oceaan bekeek en de vreugde onder de goden en nymfen bij de triomfantelijke intrede van de prins, wat de verzen verklaarden die op de fries waren.

DVM NOVA QVAE TERRIS GERERENTVR, FORTE ROGARET

OCEANVS, DIDICIT BRVGAS VENISSE PHILIPPVM.

MOX MEA THETYS AIT NYMPHIS COMITANTIBVS VRBEM

FINITIMAM REGNO NOSTRO SVBEAMVS, VT ILLVM

QVA NVPER POMPA TRANSVEXIMVS, ACCOLA CERNAT,

ET SCIAT AEQVOREIS SVA GAVDIA POSSE IVVARI.

Als de god Oceaan gelukkig zal vragen wat nieuws er op aarde was, vernam hij dat don Filips naar Brugge was gekomen. Dan zei hij aan zijn Thetys : Gaan we, vergezeld van de nymfen, naar de stad die aan ons rijk grenst, opdat haar bewoners zouden zien met welke praal we de prins vanuit Spanje hierheen hebben gebracht en dat ze zouden weten dat hun vreugde en blijdschap kunnen worden ondersteund door de goden van de zee.

Op de andere zijde was enkel de grote oceaan geschilderd en bovenaan met letters van goud dit woord OCEANVS. En op de fries stonden deze verzen.

GENS INVICTA MARI FERTVR CANTABRICA, NAMQVE
NVLLAM EVRI RABIEM, NVLLA PERICLA TIMENT.
DOCTA PER ADVERSOS FLVCTVS, VENTOSQVE MEARE,
ET DVBIAS CERTA DIRIGERE ARTE RATES.
EXEMPLO QVORVM RELIQVA EST HISPANIA PRIMVM
AVSA PER INSANVM DVCERE VELA SALVM.

Het volk van Biskaje wordt als onoverwinnelijk ter zee gehouden. Ze vrezen de woestheid van de oostenwind niet, noch enig gevaar. Het is gewend om doorheen tegenliggende golven en winden te komen en met zekere vaardigheid de schepen in gelijk welk gevaar te sturen. Door hun voorbeeld durfden in het begin de andere Spanjaarden het aan over de woeste oceaan te zeilen.

Vanaf deze boog liepen de bogen met de toortsen verder door. De ambtenaren die munt slaan, hielden hun huis goed in orde ; het was bekleed met rode, witte en gele doeken waarop vele munten van goud, zilver en andere metalen waren gelegd. De bogen kwamen tot voorbij de ingang van het paleis [Prinsenhof] waar ze eindigden met een triomfboog die de stad had laten maken en heel de breedte van de straat innam. Hij was van een wonderbaarlijke architectuur in Korinthische stijl. Bovenaan was er een toneel en op elke kant ervan twee nissen en erboven was een ander toneel met nissen. De beschildering met verscheidene historiën en figuren was subliem. In het eerste toneel was uitgebeeld de berg Modin, heel fris met groen gras en twijgen, waarop een personage zat dat de goede oude Mathatias verbeeldde. Na honderdzesenveertig jaar te hebben geleefd, was hij heel dicht bij de dood gekomen. Hij hield in de hand een geopend boek met deze woorden.

LEX DOMINI.

De wet van de Heer.

Aan zijn rechterhand stonden vijf jongelingen. Eén van hen was groter van gestalte dan de andere en bewapend met schitterende wapens. Ze stelden de vijf zonen van Mathatias voor : Johannes, Simon, Judas Macabeus, Eleazar en Jonathan. Aan de linkerhand van Mathatias stond veel volk, jongens en meisjes, gekleed als Hebreërs, aan dewelke Mathatias de wet van de Heer toonde en voornamelijk aan zijn zoon Judas, opdat deze haar zou beschermen. En met de handen maakte hij tekens naar het volk dat in dit gebergte was gevlucht, opdat het hen zou helpen en hij wees ze aan met zijn vinger dat ze zijn zonen als aanvoerders zouden nemen, in het bijzonder Judas. De handen opheffend en grote vreugde tonend, begroetten ze Judas Macabeus, wat het bijbels opschrift op de fries verklaarde.

CVM APPROQVINQVARENT DIES MATHA-

TIAE, DIXIT FILIIS SVIS, ESTOTE AEMVLATORES LEGIS ET MACHABAEVS SIT VO-
BIS PRINCEPS.

Als de laatste dagen van Mathatias naderbij kwamen, zei hij tot zijn zonen : Weest behoeders van de wet en weze Judas Macabeus uw vorst en aanvoerder.

In een nis stond een meisje ; op haar blonde haren had ze een halve maan als diadeem en in de hand een zon ; haar voet steunde op een stevige steen. Haar naam was Vaderschap, en het opschrift was dit wat volgt.

IN [enkel het eerste woord van het Latijnse opschrift]

Hij zal vermeerderen met grote volkeren en zal aangroeien met vele mensen.

Dit gaf de bedoeling te kennen die de prins van zijn vader heeft om volgens zijn wil en inzicht deze zaken die voor het rijk voordelig zijn, dag en nacht te overdenken met grote vastberadenheid en standvastigheid, bekrachtigd met de werking van de Gerechtigheid.

In de andere nis was een meisje dat het Verlangen was. Ze hield in de hand een arend die, als hij jong is, heel hoog tegen de stralen van de zon vliegt, aantonend dat zo groot het verlangen was dat Brugge had om de prins te zien die van zo ver naar haar kwam. Het opschrift zei.

ECCE VENIT NOBIS DE LONGINQVO.

Zie, hij komt van ver naar ons.

In de eerste nis aan de linkerkant was een ander meisje wier naam Gelukwens was. Ze hield in de ene hand een brandende toorts en in de andere deze goddelijke uitspraak.

EGRESSVS IN SALVTEM POPVLI.

Gij zijt weggegaan voor het heil van het volk.

In de andere nis was een meisje in de kledij van sybille met in de hand een slang die zich in de staart beet. Haar naam was Leeftijd. Het opschrift.

ET VIDEAS FILIOS FILIORVM TVO-

RVM PACEM SVPER NOS.

En dat ge ziet de zonen van uw zonen met vrede voor ons.

In het bovenste toneel was een jongeling met de gestalte van een reus. Zijn naam was Philopolis, wat wil zeggen, minnaar van de stad. Hij was gekleed in opvallende vorstelijke kleren van brokaat en droeg een hoofddekse van karmozijn fluweel. In de handen hield hij een grote scepter beschilderd in het rood, wit en geel. Door de verzen die op de fries stonden, werd duidelijk de intentie en de wil van deze uit Brugge te kennen gegeven. De verzen waren.

CONSVLE QVAESO BONI QVICQVID CLARISSIME PRINCEPS

NOS IN TE NOSTER LVDERE IVSSIT AMOR.

IMPRIMIS TAMEN ILLA TVO QVAE APTATA TRIVMPHO

HVC EX BIBLIACIS SVMPSIMVS HISTORIIS.

Zeer beroemde prins, beoordeel dit gunstig dat onze genegenheid om u te dienen, heeft bevolen dat wij al deze zaken die gebruikt zijn voor uw triomf, hoofdzakelijk gehaald hebben uit de gewijde geschiedenis van de bijbel.

In de nis aan de rechterkant was een bekoorlijk meisje dat in haar uiterlijk grote vreugde toonde, blazend op een vergulde hoorn alsof zij met deze bekend maakte dat allen zich zullen verheugen en plezier heben op deze dag en zo was haar naam Vreugde. En de verzen die ze vasthield, zijn degene die volgen.

DICITE IO PARITER RVSSVMQVE ITERVMQVE TRIVMPHE,

COR SALIT ADVENTV REGIS AMORE NOVI.

O triomf, zeg het vele malen luid. Het hart wordt beroerd door vreugde uit liefde voor de nieuwe vorst en zijn komst.

Op de top bovenaan was het beeld van Christus in zijn koninklijk gewaad. In de ene hand hield hij het kruis, en met de rechterhand zegende hij de prins die met zijn koninklijk hof het paleis binnenkwam, te kennen gevend de vele en gelukkige jaren die hij van het leven had te verwachten, wat een meisje voorstelde dat in de nis aan de linkerhand stond, en waarvan de naam was Lang Leven. Ze hield in de ene hand de figuur van de Tijd, en in de andere deze verzen.

SIC TIBI FELICIS DET SAECVLA LONGA SENECTAE

CHRISTVS, ET IN MVLTOS COMMODAT CVNCTA DIES.

Zo geve Christus u vele eeuwen van een gelukkige ouderdom en dat alles goed ga voor vele jaren.

Dit meisje dat het Lange Leven voorstelde en de andere meisjes op deze triomfboog, waren alle rijkelijk gekleed in satijn – karmozijn, paars, grijs en andere kleuren – met heel kostbare kettingen van goud en fraaie kappen op hun blonde haren.

Als de prins in het paleis was binnengekomen, was er die nacht groot vreugdebetoon en feest in gans de stad met veel vuren en verlichting, en andere volkse vermaken zoals we over Leuven en Gent hebben verhaald.

De volgende dag, die maandag was, kwamen de keizer en de koninginnen in dezelfde stad aan met grote luister. En zo was het in alle streken van Vlaanderen dat eerst de prins binnenkwam en daarna de keizer en de koninginnen.

De dinsdag, die was op drieëntwintig juli, nadat de goddelijke dienst was gecelebreerd in de collegiale kerk van Sint Donaas – voordien het kasteel bij het kanaal Reie en nadien werd de tempel gebouwd die er nu is en gesticht en begiftigd door Arnulf de Grote, graaf van

Vlaanderen met vele inkomsten om dertien kanunniken met hun proost en andere priesters te onderhouden – ging de prins naar de plaats [Markt] waarvan we boven melding hebben gemaakt, die heel groot en vierzijdig is. Aan het uiteinde staat het openbaar gebouw van de stad en een zeer hoge toren [belfort] met een uurwerk en een uurklok die met veel muziek en kunst luiden. En aan een uiteinde van deze plaats hadden ze een verhoog gemaakt, heel mooi met tapijten bekleed en met een kostbaar baldakijn van brokaat waar de prins werd beëdigd met de gebruikelijke ceremonie en met grote blijdschap en vreugde van de stad. Na de plechtigheid van de eedaflegging wierpen de wapenkoningen een grote hoeveelheid munten van goud en zilver zoals deze welke in Gent waren rondgestrooid.

Daarna ging de prins vandaar naar het huis van het Vrije en ze zwoeren hem met dezelfde plechtigheid. En vandaar ging men naar het paleis.

En de dag dat het feest was van Sint-Jacob, gingen de keizer en de prins naar de mis in Sint-Donaas en vierden het feest met groot ceremonieel met alle ridders van de orde van Sint-Jacob die aanwezig waren.

.....

Het is inmiddels tijd om Brugge te verlaten en te kijken naar de ontvangst die er te Ieper was. De keizer, de koninginnen en de prins vertrokken vandaar [Brugge] op zesentwintig juli en gingen slapen in Wijnendale dat een heel goed huis en kasteel in een bos is, op vier mijlen van Brugge. Aangezien er daar geen logement was, ging het hof naar Torhout, een kleine plaats en heel oud die, zeggen ze, gebouwd werd door Julius Caesar. De volgende dag bedroeg de reisweg vier mijlen tot Langemark. Het hof werd ondergebracht in de hoeven die dichtbij het dorp lagen. Vandaar vertrok de prins en kwam aan te Ieper die op drie mijlen van Langemark ligt.

BIJLAGE 2

Brugge, Rijksarchief, *Brugse Vrije*, reg. 24 (resolutieboek 1543-1555), f° 169-170

Sondaechs den XXI in julio anno XVcXLIX

Zo reden jehghens den deurlichtichsten prince onse toecommende gherechtghe ende souverainen heere ende graeve van Vlaendre Philips prince van Spaingnen, van beede Sicilien, etc., ertzherzoghe van Oistenrijck, hertoghe van Bourgoingnen, etc., graeve van Habsburch, van Vlaendren, etc. burchmeesters ende scepenen slandts vanden Vrijen inder manieren naervolghende. Eerst de twee messagiers in zwarte lakene rocken, vier duerwaerders, concierge ende presentmeestere, vier taellieden, drie clercken van informatien, de clerck van weesen, al in zwarte lakene keerlen, de clercken vander tresorie, bloede ende vierschaere, de pensionarissen ende greffier, den ontfanghere, de scepenen joncst ende laetst ghecommen in eede, vooren de burchmeesters, achtere ende daernaer de edele metten crichoudere, al in zwarte inckele damaste keerlen aldaer. Ende met welcke edele oock plochte te rijdene mijnen heere den bailliu zo de ouderlynghe zeijden, de welcke met zijnder ziekte aldaer niet wesen en mochte.

Ende commende tot de Vossesteert buten de Cruuspoorte, so dede meester Severijn Grijspeere de harenghe ende wellecomme inder maniere naervolghende. "Treshault, tresexcellent, tresillustre et trespuissant prince, le gouverneur, bourgmaistres, escevens et notables du pays et terroir du Francq pour eulx et toute la communaulte, voz treshumbles et tresobeissants futurz subiectz declarans la bonne et plus que extreme affection quilz ont a vostre haulteur, et se reioyssans de vostre tresdesiree venue es pays de pardecha, et par especial en ceste terre de Flandres vostre futur demaine et heritaige en toute devocion et reverence vous saluent clament et apellent leur futur pere du pays et du peuple. En remerciant icelle vostre haulteur de la visitation (que a si grant peine Vous a pleut a vostre haulteur prendre) pour visiter vostre dict futur demaine et patrimoine de Flandres, et mesmes de cestny pays du francq, esperans que ceste vostre tresdesiree et tresjoieuse entree sera le vray commencement du futur vostre regne dont voz treshumbles futurz subiectz par vostre haulteur seront en equite et iustice gouvernement et se declaireront en obeisance et plus que filiale affection, vrans et leaulx subiectz, qui on le ceur, corpz et biens entierement vostres".

De zelve harenghe ghedaen zijnde, zo zijn mijne heeren wederomme ghekeert inder manieren voorscreven, rijdende voor die van Brugghe tot int Princenhof.

Den XXIII in julio anno XVcXLIX naerdat mijne heere de prince messe ghehoort hadde binnen Sint Donaeskercke ende aldaer eedt ghedaen, so es mijne voornoemde heere ghereden tot up de mart van Brugghe alwaer hij zijnen eedt dede ende wierden ghesait goude ende zelve penninghen, derinne ghescreven stont up deen zijde "colit ardua virtus" ende up dandre "philippus austrie caroli quinti caesaris filius". Den welcken eedt ghedaen zijnde, es ghecommen binder camere vanden Vrijen aldaer de burchmeesters, scepenen, edele notable ende appendant wetten die te dien hende bescreven waeren mijnen voornoemden heere verbeiden. Ende was ghespannen bijden tapisier vander K M een dossier van goude lakene voor de middelste veinstre, een goude laken cleet up tbufet, een goude laken cussen ende een cruce daerup. Ende gheseten zijnde vertoochde meester Severijn tnaervolghende. "Treshault, trescellent, tresillustre et trespuisant prince. Il a pleust a la tresacree Majeste Imperiale nostre souverain seigneur et prince naturel de faire recevoir vostre haulteur pour leur futur seigneur et souverain prince, apres le trespas de sa Majeste pour a quoy furnir reste de icy faire le serment solempnel a ce requis. Supplians treshumblement quil plaise a vostre haulteur faire ledyt serment selon le contenu de ce billet qu'on presente a vostre haulteur".

Juramentum prestandum [= *gedeeltelijk doorstreept en verbeterd in* : prestatum] per comitem Flandriae iis qui sunt de collegio et territorio Franci.

"Ego Philippus dei gratia princeps Hispaniarum, utriusque Siciliae, Hierusalem, etc. archidux Austriae, dux Burgundie, etc. comes Habsburgi et Flandriae, etc. promitto et iuro quod in adventu meo et succezione huius patriae et comitatus Flandriae ero bonus et iustus dominus hiis qui sunt de territorio Franci et inde dependent et quod observabo ac observari faciam bene et fideliter omnia eorum privilegia, francias, leges et consuetudines tam antiquas quam novas ac omnia faciam que fidelis et supremus dominus ac comes Flandrie subditis suis facere tenetur. Ita me Deus adiuvet et omnes sancti eius".

Welcken eedt ghedaen zijnde, zo vertoochde meester Severin van Gryspeere pensionaris tnaervolghende. Mijne heeren burchmeesters, scepenen, edele notable ende appendanten, hier es jeghenwoordich die duerluchtichste ende hoogst gheboren heere mijnen heere Philips bijder gratie godts prince van Spaengnen, van beede Sicilien,

van Hierusalem, etc. graeve van Habsburch, van Vlaendren, etc. eeneghe zone ende erfghenaeme vander K M onsen harde gheduchte ende souverain heere graeve van Vlaendren. De welcke volghende der begheerte van zijnder M ende den ghemeenen accorde vande staten ende leden slandts dien angaende ghedreghen, hedent ghedaen heeft zijnen behoorlicken eedt als toecommende graeve van Vlaendre ende heere omme daerof te ghebruuckene naer daflivicheit vander zelve M zijnen vadere (wien God spaeren wil in een lanck gheduerich leven) ende voorts al doen dat een toecommende graeve van Vlaendren schuldich es ende behoort te doene. Ende want reden bewijst dat de ondersaten van ghelijcken beloven zijne duerluchteghe hoocheit goet, ghetrauwe ende onderdanich te zijne, zo eist dat zijne voorseide hoocheit hem wel heeft willen vinden te deser plaetse in persone omme van hulieden te ontfanghen ulieder behoorlicken eedt daertoe ulieden believeen zal up te stekene elck zijn rechter handt met ghestrecten vinderen ende te zweerene zulckx als men hulieden hier lesen zal.

Dezelve ghedaen zijnde so las meester Jan van Damme greffier den eedt vande suppoosten inder manieren naervolghende. "Wij bailliu, burchmeesteren ende scepenen, misgaders de edelen notablen, appendanten ende die vanden plattenlande vanden Vrijen gheloven ende zweeren den duerluchtichsten prince onsen toecommenden gherechtighen ende souverainen heere ende graeve van Vlaendren, Philips, prince van Spaingnen, van beede Sicilien, Jherusalem, ertzherzoghe van Oistenrijck, hertoghe van Bourgoingnen, etc. grave van Habsburch, van Vlaendren, etc. hier present ende voor ooghen ende zijnen erfven ende naercommelynghen dat wij naer den overlijden van den Keiserlijcken Majesteit onsen souverainen heere ende natuerlicken prince die God wille bewaeren [=doorstreept] ghespaeren in een lanck ende ghelucsamich leven hem goedt ende ghetrauwe wesen zullen ende zijne scaden ende achterdeelen verhueden ende beletten ende zijne vromen ende baten vervoirderen ende voorts zijne ervvachticheiden, heerlicheden ende palen van zijnen voorseide lande ende graefscpe van Vlaendren nae onser macht ende vermoghen verwaren ende helpen verwaren ende al doen dat goede ondersaten hueren gherechtighen ende souverainen heere ende natuerlicken prince schuldich zijn te doene. So moet ons God helpen ende alle zijne heleghen".